RIPOTI YA 54 NA YA 55 YA SHUGHULI

ZA

TUME YA AFRIKA YA HAKI ZA BINADAMU

Zilizowasilishwa kwa mujibu wa
Ibara ya 54 ya Mkataba wa Afrika wa Haki za Binadamu

I. MUHTASARI

1. Ripoti ya 54 na ya 55 zilizounganishwa za Shughuli za Tume ya Afrika ya Haki za Binadamu (Tume au ACHPR) zinawasilishwa kwa Wakuu wa Nchi na Serikali wa Umoja wa Afrika (UA), kwa mujibu wa Ibara ya 54 ya Mkataba wa Afrika wa Haki za Binadamu (Mkataba wa Afrika) na zinahusisha kipindi cha kuanzia tarehe **10 Novemba 2022 hadi tarehe 10 Novemba 2023**

2. Shughuli zilizowasilishwa katika Ripoti hii ambazo Tume ilifanya katika kipindi cha mapitio zimelenga kufikia maeneo ya kipaumbele yaliyoainishwa katika Mpango Mkakati wa Tume wa 2021-2025. Kwa hiyo, mikutano ya kisheria ya Tume ililenga hasa kuimarisha mamlaka ya ulinzi kwa kushughulikia Mawasilisho kuhusiana na madai ya ukiukwaji wa haki za binadamu, na hivyo kuimarisha utekelezaji wa Tume wa mamlaka yake ya kulinda haki za binadamu. Mamlaka haya yanaimarishwa zaidi na uingiliaji kati wa Tume katika masuala ya dharura na ya muhimu ya haki za binadamu kupitia barua za kuomba majibu ya haraka, taarifa kwa vyombo vya habari, maazimio na barua za pongezi.

3. Pia inajumuisha shughuli zinazohusiana na uendelezaji bora wa haki za binadamu katika bara, kama inavyotakiwa na Mkataba wa Afrika.

4. Shughuli zinazofanywa na Vikundi Maalumu vya Tume na kujadili Ripoti za Nchi Wanachama wa Mkataba wa Afrika kuhusu utekelezaji wa haki na uhuru ulioainishwa katika Mkataba wa Afrika zimechangia katika uboreshaji wa mifumo ya sheria ya kitaifa na kitaasisi kwa ajili ya uhimizaji na ulinzi wa haki katika ngazi ya kitaifa kupitia upitishaji wa sheria mpya, marekebisho ya sheria zilizopo na kuundwa au marekebisho ya taasisi husika katika Nchi Wanachama. Pia, ripoti hiyo inawasilisha masuala yanayohusiana na fedha, watumishi waliopo na utendaji kazi wa Tume, pamoja na mapendekezo ya Tume kuhusiana na hali ya haki za binadamu katika bara.

II. USULI

5. Tume ni chombo huru kilichoanzishwa chini ya Ibara ya 30 ya Mkataba wa Afrika, ambao ulipitishwa na Mkutano wa Kilele wa Wakuu wa Nchi na Serikali wa Umoja wa Nchi Huru za Afrika (OAU) mwaka 1981. Mkataba wa Afrika umeridhiwa na Nchi zote Wanachama wa UA, isipokuwa Ufalme wa Morocco, ambao ulijiunga tena na Umoja mwezi Januari 2017. Tume ilianza kufanya kazi mwaka 1987 na makao yake ni Banjul, Gambia.

6. Tume inaundwa na wajumbe kumi na mmoja (11) waliochaguliwa na Wakuu wa Nchi na Serikali wa AU, na wanahudumu kwa nafasi zao binafsi na kwa kipindi cha muda wa

ziada. Hata hivyo, katika kipindi cha mapitio, Tume ilifanya kazi na Makamishna kumi (10).[1]

7. Mamlaka ya Tume, kama yalivyofafanuliwa katika Ibara ya 45 ya Mkataba wa Afrika, ni kama ifuatavyo:

i. Kukuza haki za binadamu, na hasa;
   a) Kukusanya nyaraka, kufanya tafiti na uchanganuzi kuhusu matatizo ya Afrika katika uwanja wa haki za binadamu, kuandaa semina, mazungumzo na makongamano, kusambaza taarifa, kuhimiza vyombo vya kitaifa na kijamii vinavyohusika na haki za binadamu, na pale inapofaa, kutoa ushauri au kutoa mapendekezo kwa Serikali;
   b) Kutunga na kuweka kanuni na sheria za kutatua matatizo ya kisheria yanayohusiana na kupata haki za binadamu na uhuru wa msingi, kwa nia ya kutumika kama msingi wa kupitishwa kwa maandishi ya kisheria na Serikali za Afrika;
   c) Kushirikiana na taasisi nyingine za Afrika na za kimataifa zinazohusika na ukuzaji na ulinzi wa haki za binadamu;

ii. Kuhakikisha ulinzi wa haki za binadamu chini ya masharti yaliyowekwa katika Mkataba huu;

iii. Kutafsiri kifungu chochote cha Mkataba huu kwa ombi la Nchi Mwanachama, Taasisi ya OAU au Taasisi ya Afrika inayotambuliwa na OAU; na

iv. Kutekeleza majukumu mengine yoyote ambayo yanaweza kukabidhiwa kwake na Mkutano wa Wakuu wa Nchi na Serikali

V. MIKUTANO YA VYOMBO VYA KISERA, MIKUTANO YA KISHERIA NA MIKUTANO MINGINE YA KITAASISI WAKATI WA KIPINDI CHA KUTOA RIPOTI

A. MIKUTANO YA VYOMBO VYA KISERA VYA UA

Mkutano wa 36 wa Kilele wa Umoja wa Afrika, Addis Ababa, Ethiopia

8. Tume ilishiriki katika mikutano ifuatayo ya Vyombo vya Utungaji Sera vya AU, iliyofanyika Januari na Februari 2023:

i. Mkutano wa Kawaida wa 45 wa Kamati ya Wawakilishi wa Kudumu (PRC) uliofanyika kwa njia ya mtandao kuanzia tarehe 16 hadi 27 Januari 2023;

ii. Mkutano wa Kawaida wa 42 wa Baraza la Mawaziri (EC) uliofanyika kuanzia tarehe 15 hadi 16 Februari 2023 huko Addis Ababa, Ethiopia;

iii. Mkutano wa Kawaida wa 36 wa Kilele wa Wakuu wa Nchi na Serikali (Mkutano) ulifanyika kuanzia tarehe 18 hadi 19 Februari 2023 huko Addis Ababa, Ethiopia.

[1] A list of the current membership of the Commissioners is annexed to the Report.

9. Kwa mujibu wa Mkataba wa Afrika na utaratibu ulioanzishwa, Ripoti za shughuli zilizounganishwa, ya 52 na 53 za Tume ziliwasilishwa katika Mkutano wa Kawaida wa 45 wa PRC. Baada ya majadiliano katika ngazi ya PRC na Baraza la Mawaziri, uchapishaji wa Ripoti za Shughuli uliidhinishwa na Uamuzi EX.CL/Dec.1196(XLII). Ripoti imechapishwa kwenye tovuti ya Tume, kwa pamoja na majibu ya Nchi Wanachama kadhaa, ambayo yameambatishwa kwenye Ripoti hii.

Mkutano wa Kawaida wa 46 wa Kamati ya Wawakilishi wa Kudumu, Mkutano wa Kawaida wa 43 wa Baraza la Mawaziri na Mkutano wa 5 wa Uratibu unaofanyika mara 2 kwa mwaka baina ya Nchi Wanachama.

10. Pia, Tume ilishiriki katika mikutano ifuatayo ya Vyombo vya kisera vya UA, iliyofanyika Julai 2023:
    i. Mkutano wa Kawaida wa 46 wa Kamati ya Wawakilishi wa Kudumu (PRC): uliofanyika kwa njia ya mtandao kuanzia tarehe 19 Juni hadi 4 Julai 2023
    ii. Mkutano wa Kawaida wa 43 wa Baraza la Mawaziri: uliofanyika kuanzia tarehe 13 hadi 14 Julai 2023 jijini Nairobi (Kenya);
    iii. Mkutano wa 5 wa Uratibu unaofanyika mara mbili kwa Mwaka kati ya Umoja wa Afrika, Jumuiya za Uchumi za Kanda na Taasisi za Kanda, tarehe 16 Julai 2023 jijini Nairobi (Kenya).

11. Wakati wa Mkutano wa Kawaida wa 43 wa Baraza la Mawaziri, wajumbe watatu (3) wa ACHPR walichaguliwa tena na kuteuliwa kwa kipindi cha miaka 6, ambao ni: Mheshimiwa Kamishna Rémy Ngoy Lumbu (DRC); Mheshimiwa Kamishna Hatem ESSAIEM (Tunisia); Mheshimiwa Kamishna Maria Teresa Manuela (Angola); na mjumbe mmoja (1) alichaguliwa na kuteuliwa kwa kipindi cha miaka 6, ambaye ni: Bibi Salma Sassi-Safer (Algeria).

Kikao kazi cha Kamati ya Wawakilishi wa Kudumu ya Umoja wa Afrika kuhusu marekebisho ya kitaasisi na ahadi nyingine zinazohusiana, tarehe 8 hadi 11 Juni 2023, Kigali, Rwanda

12. Tume ilishiriki katika kikao kazi, ambapo iliwasilisha wasiwasi wake kuhusu mapendekezo ya marekebisho ambayo yanaiathiri na ilitoa mapendekezo husika.

Kikaokazi cha Baraza la Mawaziri, tarehe 1 hadi 3 Ockoba 2023, Kigali, Rwanda

13. Kwa ushiriki wake katika kikaokazi hicho, Tume iliweza kuchangia katika majadiliano ya tathmini ya Mpango wa kwanza wa miaka kumi wa utekelezaji wa Ajenda ya 2063 na mapitio ya mpango wa pili wa miaka kumi unaoanza 2024 hadi 2033 na ni muongo wa kuongeza kasi, ikijengwa juu ya ajenda ya kwanza ambayo ililenga kuungana pamoja.

B. MIKUTANO YA KISHERIA NA YA KITAASISI

- **Mkutano wa Dharura wa 36 (Faragha), tarehe 9 Januari 2023 (kwa njia ya mtandao)**

14. Mkutano wa Dharura wa 36 ulifanyika kwa njia ya mtandao tarehe 9 Januari 2023. Taarifa Rasmi ya Mwisho ya mkutano huo, iliyochapishwa kwenye tovuti ya Tume, inatoa maelezo kamili ya majadiliano yaliyofanyika.

➢ **Mkutano wa Kawaida wa 74, tarehe 23 Februari hadi 9 Machi 2022**

15. Mkutano wa Kawaida wa 74 uifanyika kwa njia ya mtandao kuanzia tarehe 21 Februari hadi 7 Machi 2023. Maelezo ya shughuli zilizofanywa na Tume wakati wa Mkutano wake wa Kawaida wa 74 yameainishwa katika Taarifa Rasmi ya Mwisho inayolingana, ambayo inapatikana kwenye tovuti ya Tume: www. achpr.org.

➢ **Mkutano wa Kawaida wa 75, tarehe 3 hadi 23 Mei 2023**

16. Mkutano wa Kawaida wa 75 ulifanyika katika namna mbili mchanganyiko Banjul, Gambia, kuanzia tarehe 3 hadi 23 Mei 2023.

17. Katika Mkutano huo, Tume iliandaa majopo yafuatayo:

i. Jopo la kuongeza uelewa wa Miongozo ya uhuru wa kujumuika na kukusanyika barani Afrika, kwa ajili ya utekelezaji mzuri;
ii. Jopo la kuongeza uelewa wa mkataba unaopinga biashara katika sheria za mateso;
iii. Jopo la Maadhimisho ya 29 ya Mauaji ya Kimbari ya 1994 dhidi ya Watutsi nchini Rwanda;
iv. Mjadala wa jopo kuhusu kaulimbiu ya Umoja wa Afrika ya 2023: "Kuongeza kasi ya utekelezaji wa Eneo Huru la Biashara Barani Afrika (AfCFTA)";
v. Jopo la hali ya haki za binadamu katika magereza;
vi. Jopo kuhusu kutumia data kufanya maendeleo makubwa katika haki za kiuchumi, kijamii na kiutamaduni;
vii. Jopo kuhusu Mjadala wa Marekebisho ya Vyombo vya Mahakama na vinavyofanana na mahakama vya Umoja wa Afrika;
viii. Jopo kuhusu ulinzi wa haki za kijamii na kiuchumi za wakimbizi na wahamiaji katika ngazi ya kitaifa;
ix. Jopo kuhusu uzinduzi rasmi wa Mwongozo wa Kuheshimu Haki za Binadamu wa Mkataba wa Afrika katika mazingira ya Nchi kupata Dharura au Majanga;
x. Jopo kuhusu Ripoti za Nchi: kushirikishana mbinu bora.

18. Pia, Tume ilizindua hati zifuatazo:

i. Miongozo ya kufuata viwango vya haki za binadamu chini ya Mkataba wa Afrika katika mazingira ya dharura na maafa.
ii. Taarifa ya Mwongozo kuhusu ripoti za Nchi; na
iii. Ripoti kuhusu uzalishaji, biashara na matumizi ya sheria za mateso barani Afrika.

19. Maelezo ya shughuli zilizofanywa na Tume katika Mkutano wake wa Kawaida wa 75 yamewekwa katika Taarifa Rasmi ya Mwisho inayolingana, ambayo inapatikana kwenye tovuti ya Tume: www.achpr.org.

20. Ripoti za katikati ya mikutano zilizowasilishwa na Wajumbe wa Tume na Waangalizi Maalumu katika Mkutano wa Kawaida wa 75 pia zinapatikana kwenye tovuti ya Tume.

- Mkutano wa Kawaida wa 76 (Faragha), tarehe

21. Mkutano wa Kawaida wa 76 wa faragha ulifanyika kwa njia ya mtandao kuanzia tarehe 19 Julai hadi 2 Agosti 2023. Maelezo ya shughuli zilizofanywa na Tume wakati wa Mkutano wake wa Kawaida wa 76 yameainishwa katika Taarifa Rasmi ya Mwisho inayolingana, ambayo inapatikana kwenye tovuti ya Tume: www. .achpr.org.

- Mkutano wa Kawaida wa 77, tarehe

22. Mkutano wa Kawaida wa 77 ulifanyika ana kwa ana jijini Arusha, Tanzania, kuanzia tarehe 20 Oktoba hadi 9 Novemba 2023.

23. Katika Mkutano huo, Tume iliadhimisha Siku ya Haki za Binadamu Afrika na kumbukumbu ya miaka ishirini ya Mkataba wa Maputo kwa kuandaa shughuli mbalimbali ikiwa ni pamoja na Jopo la viongozi wa Ngazi ya Juu lililoitwa "Jopo la Viongozi wa Ngazi ya Juu la Maadhimisho ya Siku ya Haki za Binadamu Afrika katika Miaka 20 ya Maputo: Wito kwa wote kuridhia, kutekeleza, kutumia katika sheria za nchi na Kuripoti kuhusu Mkataba wa Maputo"; na kutoa heshima kwa watu mashuhuri kuhusiana na mada husika, akiwemo Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

24. Tume pia iliandaa majopo yafuatayo, peke yake au kwa kushirikiana na wadau na washirika mbalimbali:

i. Jopo la uridhiaji wa Protokali ya Mkataba wa Afrika wa Ulinzi wa Jamii katika Afrika na usambazaji wa Maoni ya Jumla Na. 7 kuhusu wajibu wa Nchi chini ya Mkataba wa Afrika katika muktadha wa utoaji wa binafsi wa huduma za kijamii;
ii. Jopo la mashauriano ya wadau kuhusu rasimu ya utafiti wa athari za mabadiliko ya tabianchi kwa haki za binadamu barani Afrika;
iii. Jopo la Maadhimisho ya Miaka 10 ya Sheria ya Mfano ya Afrika ya Upataji wa Habari Barani Afrika;
iv. Jopo la pamoja la Tume ya Afrika ya Haki za Kibinadamu (ACHPR) na Baraza la Ushauri la Umoja wa Afrika kuhusu Rushwa (AUCCC);
v. Jopo la Pamoja kuhusu Kutekwa wakati wa Uchaguzi (pamoja na Kundi la Umoja wa Mataifa la Utekaji);
vi. Jopo la hali ya watetezi wa haki za binadamu;

vii. Jopo la pamoja la Mpango mkuu wa Addis Ababa, kwa kuzingatia Maadhimisho ya Miaka 75 ya UDHR, kwa msisitizo maalumu wa utafiti wa ushirikiano wa OHCHR/ACHPR kuhusu utekelezaji wa AfCFTA;
viii. Jopo kuhusu hali ya watu wanaoishi na VVU/UKIMWI katika Afrika;
ix. Jopo kuhusu Mkutano wa 2 wa kanda kuhusu hali ya Tasnia za Uchimbaji, Haki za Binadamu na Mazingira katika Afrika;
x. Jopo kuhusu Wenyeji wa Afrika: Kubadilishana uzoefu;
xi. Jopo la Pamoja la ACHPR na Mahakama ya Afrika ya Haki za Binadamu katika muktadha wa Mpango wa Pamoja wa uboreshaji; na
xii. Jopo kuhusu matumizi ya Miongozo na Kanuni za Nchi Kuripoti chini ya Ibara ya 21 na 25

25. Katika Mkutano huo, Tume ilizindua hati zifuatazo:
   i. Kanuni Zinazoongoza Afrika kuhusu Haki za Binadamu za Wahamiaji Wote, Wakimbizi na Wanaotafuta Hifadhi;
   ii. Utafiti kuhusu ushughulikiaji wa uhamiaji Afrika;
   iii. Utafiti kuhusu matumizi yanayofanywa na watekelezaji wa sheria na askari magereza;
   iv. Uzinduzi wa Jarida la Miaka 20 ya Maputo katika Kuadhimisha miaka 20 ya Haki za Wanawake na Wasichana katika Afrika; n.k.
   v. Ripoti ya Kesi ya Mahakama inayohusiana na Ibara ya 5 ya Mkataba wa Afrika;
   vi. Jarida la CPTA 2023; na
   vii. Jarida la Mwangalizi Maalumu wa Watetezi wa Haki za Binadamu.

26. Maelezo ya shughuli zilizofanywa na Tume katika Mkutano wake wa Kawaida wa 77 yameainishwa katika Taarifa Rasmi ya Mwisho inayolingana, ambayo inapatikana kwenye tovuti ya Tume: www.achpr.org.
27. Ripoti za katikati ya mikutano zilizowasilishwa na Wajumbe wa Tume na Waangalizi Maalumu katika Mkutano wa Kawaida wa 77 pia zinaweza kupatikana kwenye tovuti ya Tume.

C. SHUGHULI NYINGINE NA AHADI ZA ACHPR

Mkutano wa uratibu wa utendaji kazi kati ya Kamisheni ya Umoja wa Afrika (AUC) na Vyombo vyake, Mashirika na Ofisi Zinazojitegemea, 15 Julai 2023, Nairobi, Kenya

28. Mkutano huu wa Uratibu wa Uendeshaji kati ya AUC na Vyombo, Mashirika na Ofisi Zinazojitegemea ulifanyika tarehe 15 Julai 2023 jijini Nairobi, Kenya, pembezoni mwa Mkutano wa 5 wa Uratibu unaofanyika mara mbili kwa mwaka. Mkutano huo uliandaliwa na Ofisi ya Mkurugenzi Mkuu wa AUC ili kujadili upangaji wa bajeti, ulinganishaji wa sera na uandaaji wa programu, na kuboresha utendaji unaozingatia matokeo katika maeneo yote ya shughuli.

VI. HALI HALISI YA UWASILISHAJI WA RIPOTI ZA VIPINDI

29. Tume inasimamia utekelezaji wa Mkataba wa Afrika na hati nyingine husika za kisheria, ikiwa ni pamoja na Protokali ya Mkataba wa Afrika wa Haki za Binadamu kuhusu Haki za Wanawake Barani Afrika (Mkataba wa Maputo) na Mkataba wa Umoja wa Afrika wa Ulinzi na Msaada kwa Wakimbizi wa Ndani barani Afrika (Mkataba wa Kampala), kwa: kupokea na kuchunguza ripoti za vipindi wakati wa Mkutano wa Kawaida; kujihusisha moja kwa moja na Nchi kuhusu maudhui ya ripoti yao; kufanya hitimisho na kutoa mapendekezo ya jumla ya ripoti; pamoja na kufuatilia kuhusu Nchi Wanachama kutowasilisha ripoti za vipindi.

30. Wakati wa Mkutano wa Kawaida wa 75, Tume ilipitia ripoti za vipindi zifuatazo:

   i. Ripoti ya 12, 13, 14 na 15 ya Vipindi iliyounganishwa (2015 hadi 2023) ya Jamhuri ya Senegal iliwasilishwa kwa mujibu wa Ibara ya 62 ya Mkataba wa Afrika; na
   ii. Ripoti ya 1, 2, 3, 4, 5, 6 na 7 ya vipindi iliyounganishwa (2005 hadi 2019) ya Jamhuri ya Zambia, iliyowasilishwa kwa mujibu wa Ibara ya 62 ya Mkataba wa Afrika na Ibara ya 26 (1) ya Mkataba wa Maputo.

31. Zaidi ya hayo, wakati wa Mkutano wa Kawaida wa 77, Tume ilichunguza ripoti za vipindi zifuatazo:

   i. Ripoti ya 6 ya Vipindi ya Jamhuri ya Uganda (2013 - 2022); na
   ii. Ripoti ya 2 Vipindi ya 2 Nchi ya Eritrea (2017-2020).

32. Chini ya Ibara ya 62 ya Mkataba wa Afrika, Nchi Wanachama zinatakiwa kuwasilisha Ripoti za Vipindi kila baada ya miaka miwili (2). Kwa hiyo, hali ya Ripoti za Vipindi zilizowasilishwa kwa Tume na Nchi Wanachama, zinahusisha kuanzia kipindi cha mwisho cha kuripoti, kama ifuatavyo:

Hali halisi	Nchi Wanachama	Namba
Hadi sasa	Angola Benin, Kameruni, Chadi, Côte d'Ivoire, Misri, Eswatini, Eritrea, Ethiopia, Kenya, Malawi, Msumbiji, Mauritania, Mauritius, Namibia, Nigeria, Senegali na Zambia	19
Bado ripoti 1	Gambia, Lesotho, Niger, Togo na Zimbabwe	05
Bado ripoti 2	Angola, Botswana, Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo na Rwanda	04
Zimetoa ripoti 3	Algeria, Burkina Faso, Mali, Sierra Leone na Afrika Kusini	05
Bado ripoti zaidi ya 3	Burundi, Cape Jamhuri ya Afrika ya Kati, Congo, Djibouti, Ethiopia, Gabon, Ghana, Guinea, Liberia, Libya, Madagascar, Msumbiji, Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kiarabu ya Sahrawi, Shelisheli, Sudan, Tanzania naTunisia	18
Hakuna ripoti iliyowasilishwa	Comoros, Equatorial Guinea, Guinea-Bissau, Sao Tome na Principe, Somalia na Sudani Kusini	06

33. Kwa kuzingatia mahususi Ibara ya 26 ya Mkataba wa Maputo, Nchi Ishirini (20) zifuatazo zimewasilisha ripoti za vipindi hadi sasa: Angola, Burkina Faso, Kameruni, Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo, Eswatini, Gambia, Kenya, Lesotho, Malawi. , Nigeria, Mauritania, Namibia, Rwanda, Senegali, Shelisheli, Afrika Kusini, Togo, Uganda, Zambia na Zimbabwe[2]

34. Wakati Nchi Wanachama **thelathini na tatu (33)** zimeridhia Mkataba wa Kampala, hadi sasa ni moja tu (1), Kameruni, iliyofuata Ibara ya 14(4) ya Mkataba wa Kampala, ambayo inaitaka nchi itoe ripoti kuhusu sheria na hatua nyingine zilizochukuliwa ili kutekeleza Mkataba huo.

VII. MAAZIMIO YALIYOPITISHWA NA TUME

35. Tume ilipitisha maazimio yafuatayo wakati wa kipindi cha mapitio:

MKUTANO	MAAZIMIO YALIYOPITISHWA
Mkutano wa Dharura wa 36	i. Azimio la kutoa upya mamlaka ya Tume ya Uchunguzi kuhusu hali kwenye Mkoa wa Tigray katika Shirikisho la Jamhuri ya Kidemokrasia ya Ethiopia.

Mkutano wa Kawaida wa 74	i. Azimio kuhusu biashara na haki za binadamu katika Afrika; ii. Azimio kuhusu mkabala unaozingatia haki za binadamu katika utekelezaji na ufuatiliaji wa Makubaliano ya Eneo Huru la Biashara Barani Afrika; na iii. Azimio kuhusu Kulinda na Kutetea Haki za Watu wenye jinsia tofauti barani Afrika
Mkutano wa Kawaida wa 75	i. Azimio kuhusu uteuzi wa Wajumbe Wataalamu wa Kamati ya Kulinda Haki za Watu Wanaoishi na VVU, Walio Hatarini, Walio katika Mazingira Hatarishi na Walioathirika na VVU; ii. Azimio kuhusu uteuzi wa Wanachama Wataalamu wa Kikosikazi cha Watu/Jamii za Wenyeji asilia na Walio Wachache katika Afrika; iii. Azimio kuhusu uteuzi wa Mjumbe Mtaalamu wa Kikosikazi cha haki za kiuchumi, kijamii na kiutamaduni katika Afrika iv. Azimio kuhusu mwisho wa mamlaka ya Tume ya Uchunguzi kuhusu hali halisi kwenye Mkoa wa Tigray katika Shirikisho la Jamhuri ya Kidemokrasia ya Ethiopia.
Mkutano wa Kawaida wa 76	i. Azimio kuhusu hali ya haki za binadamu nchini Senegali ii. Azimio kuhusu kuzorota kwa hali ya haki za binadamu katika Jamhuri ya Sudani kufuatia kuzuka kwa vita tarehe 15 Aprili 2023. iii. Azimio la kuibuka kwa mabadiliko ya serikali kinyume na katiba barani Afrika; iv. Azimio kuhusu kujumuisha wakimbizi, wanaotafuta hifadhi, wakimbizi wa ndani na watu wasio na utaifa katika mifumo ya taifa ya kijamii na kiuchumi, huduma na fursa za kiuchumi barani Afrika. v. Azimio kuhusu hatua zitakazochukuliwa na Tume endapo kutakuwa na ucheleweshaji wa muda mrefu wa kuwasilisha Taarifa ya Awali ya Serikali kwa mujibu wa Ibara ya 62 ya Mkataba wa Afrika wa Haki za Binadamu (Mbinu za umakini)
Mkutano wa Kawaida wa 77	Maazimio ya Kutoa upya Mamlaka/Uundaji Upya wa Taasisi Maalumu i. Azimio la ugawaji upya wa nafasi za Waangalizi wa Nchi kati ya Makamishna; ii. Azimio la uteuzi wa Mwangalizi Maalumu wa Wakimbizi, Wanaotafuta hifadhi, Wakimbizi wa Ndani na Wahamiaji Barani Afrika; iii. Azimio la uteuzi wa Wajumbe Wataalamu wa Kikosikazi cha Watu/Jumuiya za Wenyeji asilia na Walio wachache Barani Afrika; iv. Azimio la kuundwa upya kikosikazi kuhusu masuala mahususi yanayohusiana na kazi ya Tume; na v. Azimio la Kuundwa upya kwa Kamati ya Kulinda Haki za Watu Wanaoishi na Virusi vya UKIMWI (VVU) (WAVIU) na Watu Walio katika Hatari, Walio katika Mazingira Hatarishi na Walioathiriwa na VVU. Maazimio ya Nchi Azimio kuhusu hali ya haki za binadamu na matatizo ya kibinadamu yanayosababishwa na migogoro ya kivita inayoendelea katika Jamhuri ya Sudani.

	Maazimio Maalumu i. Azimio kuhusu dhamira ya Tume ya Afrika ya Haki za Binadamu kuzisaidia Nchi katika kutafuta masuluhisho ya kudumu ya kupunguza utekaji nyara na madhara yake barani Afrika. ii. Azimio kuhusu haja ya kufanya utafiti wa kutathmini kiwango cha ufuataji wa sheria za kitaifa na Miongozo ya Uhuru wa Kujumuika na Kukusanyika Afrika; iii. Azimio kuhusu kupeleka askari kwa uchunguzi wa ufuatiliaji mawasiliano ya umma unaolengwa na athari zake kwa haki za binadamu barani Afrika; iv. Azimio kuhusu haja ya kulinda mawasiliano ya raia, uhuru wa kujumuika na kukusanyika katika Afrika; v. Azimio kuhusu uteuzi wa Mratibu katika Uhuru wa Mahakama katika Afrika; vi. Azimio kuhusu vigezo vya kupata na kudumisha Hadhi ya Uangalizi kwa asasi zisizo za kiraia za haki za binadamu.

VIII. MAWASILISHO/TAARIFA YA HAKI ZA BINADAMU KWA TUME

Taarifa

36. Kama sehemu ya mamlaka yake ya ulinzi, Tume imepewa mamlaka mahususi na Mkataba wa Afrika kupokea na kujadili Taarifa (Mawasilisho) yaliyowasilishwa kwake kuhusu madai ya ukiukwaji wa haki za binadamu.

37. Mawasilisho yafuatayo yalijadiliwa katika kipindi cha mapitio kati ya **mia moja themanini na tano (185)** ambayo kwa sasa yanasubiri kuwasilishwa mbele ya Tume:

MKUTANO	MAWASILISHO YALIYOPITISHWA
Mkutano wa Kawaida wa 74	Uamuzi Uliopitishwa kwa mujibu wa sheria - 4 1. Wasilisho 587/15 - Radio Publique Africaine (iliwakilishwa na Maître Lambert Nigarura) v Jamhuri ya Burundi 2. Wasilisho 455/13 - Abubaker Ahmed Mohamed na Wengine 28 (waliwakilishwa na X na Y) v Shirikisho la Jamhuri ya Kidemokrasia ya Ethiopia 3. Wasilisho 686/18 - Association des femmes avocates défenseurs des droits humains, Taasisi ya Haki za Kibinadamu na Maendeleo katika Afrika & Usawa Sasa v Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo 4. Wasilisho 402/11 & 420/12 - Raia wa Sudani katika Kordofan Kusini na

	Blue Nile (wanaowakilishwa na Kundi la Kwanza la Demokrasia la Sudan, REDRESS, Haki za Kibinadamu v/ Sudani). Uamuzi Uliopitishwa kwa Kukubaliwa - 10 Yaliyokubalika 5 1. Wasilisho 691/18 - Clement Abaifouta & Wengine v Jamhuri ya Chadi 2. Wasilisho 608/16 - Familia ya marehemu Oscar Nibitanga (inayowakilishwa na Impunity Always Track) v Burundi 3. Wasilisho 583/15 Wanafunzi wa Oromo (Wanawakilishwa na Mawakili wa Haki za Binadamu) v Shirikisho la Jamhuri ya Kidemokrasia ya Ethiopia 4. Wasilisho 604/1 Dkt. Bushra Gamar Hussein Rahama v Jamhuri ya Sudani 5. Wasilisho 780/22 - Chapter One Foundation na Young Women in Action v Jamhuri ya Zambia. Yaliyokataliwa : 5 1. Wasilisho 764/21-Eric Noudehouenou Houngue dhidi ya Jamhuri ya Benin 2. Wasilisho 516/15 - Peter Ngoge na Everlyene Ekea dhidi yaKenya 3. Wasilisho 485/14 - Peter Odiwuor Ngoge v Kenya na 535/15 - Peter Odiwuor Ngoge na Joseph Njau v Jamhuri ya Kenya 4. Wasilisho 738/20 – Bw. ZOGO ANDELA Achille Benoit dhidi Jamhuri ya Cameroon 5. Wasilisho 720/19 - Daniel Felipe da Silva Guerra na Rodrigo Lima Dantas (waliwakilishwa na Paulo Henrique Reis de Oliveira na Silmara Veiga de Souza) dhidi ya Jamhuri ya Cabo Verde Yasiyoshughulikiwa (8) 1. **Wasilisho 586/15** - Osama Yassin Abdel Wahab (Aliwakilishwa na European Alliance for Human Rights) v Jamhuri ya Kiarabu ya Misri. 2. **Wasilisho 584/15** – Bi. Israa Mahfouz Mohamed Al Taweel dhidi ya Jamhuri ya Kiarabu ya Misri. 3. **Wasilisho 575/15** – Dkt. Mohamed Ibrahim Al-Beltagy v Jamhuri ya Kiarabu ya Misri. 4. **Wasilisho 578/15** - Dr. Hossam Aboubakr Elseddik Eishahht Abouelezz dhidi ya Jamhuri ya Kiarabu ya Misri. 5. **Wasilisho 771/21** – Marehemu Makosso Daniel na Marehemu Dembi Alphonse (waliwakilishwa na Mangou Léontine) dhidi ya Jamhuri ya Angola 6. **Wasilisho 664/17**- Ahmed Amin Ghazali Amin na wengine 20 dhidi ya Jamhuri ya Kiarabu ya Misri. 7. **Wasilisho 665/17**- Aser Mohamed dhidi ya Jamhuri ya Kiarabu ya Misri. 8. **Wasilisho 591/2015** - Bw. El Sayed Mossad dhidi ya Jamhuri ya Kiarabu ya Misri.

	Rufaa (2) 1. **Wasilisho 377/09** - Mendozaki Patricia Monchali dhidi ya Jamhuri ya Afrika Kusini 2. **Wasilisho 680/18** - Nnamdi Kanu na Wenyeji Asilia wa Biafra dhidi ya Shirikisho la Jamhuri ya Nigeria
Mkutano wa Kawaida wa 75	Uamuzi uliopitishwa na Mahakama (2) 1. **Wasilisho 459/13 -** Devendranath Hurnam dhidi ya Mauritius 2. **Wasilisho 424/12** - Samira Ibrahim Mohamed Mahmoud na Rasha Ali Abdel-Rahman (Waliwakilishwa na Shirika la Misri la Haki Binafsi na Interights) dhidi ya Jamhuri ya Kiarabu ya Misri Uamuzi uliopitishwa kwa Kukubaliwa (3) Usiokubaliwa: 2 1. **Wasilisho 778/22** - Kamilya Mohammedi Tuweni na wengine 4 (Waliwakilishwa na REDRESS) dhidi ya Kenya 2. **Wasilisho 715/19 –** Taasisi ya Kimataifa ya Haki za Msingi na Haki za Jamii, All4Rights v/ Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo Lililokubaliwa (1): 1. **Wasilisho 642/16 -** Maison Shalom Burundi v Jamhuri ya Burundi <u>Yaliyoachwa (3)</u> 1. **Wasilisho 641/16** - Dr Abdel Azim Ibrahim Mohammed v Jamhuri ya Kiarabu ya Misri 2. **Wasilisho 728/19** - Ntahoturi Idelfonse v Jamhuri ya Burundi) 3. **Wasilisho 649/17** - Mouhamadou Moctar Mbaye v Senegal Uamuzi kuhusu Pingamizi/Mwongozo wa Awali (1) 1. . **Wasilisho 718/19** - Maurice Kamto na Mouvement pour la renaissance du Cameroun v Jamhuri ya Kameruni
Mkutano wa Kawaida wa 76	Uamuzi uliopitishwa na Mahakama (6) 1. **Wasilisho 716/19 – Mashahidi Watatu wa Jehovah (waliwakilishwa na Chama cha Wanasheria wa Haki za Binadamu Afrika) v Eritrea** 2. **Wasilisho 564/15 – Kituo cha Sheria cha Jamii, Chuo Kikuu cha Western Cape & Alliance Africa v Nigeria** 3. **Wasilisho 502/14 - S.A. (waliwakilishwa na REDRESS) v Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo** 4. **Wasilisho 474/14 – Familia ya Marehemu Jean-Claude Ndimumahoro v/Burundi**

	5. **Wasilisho 377/09 - Mendozaki Patricia Monchali v Afrika Kusini** 6. **Wasilisho 388/10 - Ntiroranya Adrien v/ Burundi** Uamuzi uliopitishwa kwa Kukubaliwa: (7) Yaliyokubaliwa (3) : 1. Wasilisho 507/15 - Andargachew Tsege na Yemsrach Hailemariam (Waliwakilishwa na Reprieve na REDRESS) v Ethiopia 2. Wasilisho 709/19 - Seneta Jean-Pierre Bemba Gombo v Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo 3. Wasilisho 555, 556, 557 na 558 v/ Misri Yaliyokataliwa (4) : 1. Wasilisho 680-17 - Nnamdi Kanu na Wenyeji Asilia wa Biafra v Nigeria 2. Wasilisho 515/15 na Wasilisho 527/15 - Peter Ngoge & Julius Anyango v/ Kenya 3. Wasilisho 648/16 – Mtandao wa Watetezi wa Haki za Binadamu Sierra Leone (HRDN-SL) na Mtabdao wa Watetezi wa Haki za Binadamu Afrika Magharibi (WAHRDN) v Sierra Leone 4. Wasilisho 775/21- François NDAYIZEYE na X v/ Burundi Waliojiondoa (1) : 1. **Wasilisho 804 - Maryam Aslyed Tiyrab (Aliwakilishwa na Klabu ya haki za Binadamu Afrika na Ndukwe Charles Ndukwe) v Sudani** Waliokataliwa (2) 1. Wasilisho 702/18 - Ahmed Abdallah Mohamed Sambi v/ Muungano wa Visiwa vya Comoro 2. Wasilisho 730/19- Le Rassemblement Malien pour la Fraternité et le Progrès v Jamhuri ya Mali
Mkutano wa Kawaida wa 77	Uamuzi uliopitishwa na Mahakama (2) 1. Wasilisho 599/16 – Haki za Binadamu za Robert F. Kennedy na Taasisi ya Haki za Binadamu Afrika v. Shirikisho la Jamhuri ya Kidemokrasia ya Ethiopia; 2. Wasilisho 796/22 - Rose Modong Samuel na Wengine Watatu (Waliwakilishwa na John Gerry & Co. Legal Practitioners) v. Jamhuri ya Sudani Kusini. Uamuzi uliopitishwa kwa kukubaliwa: (1) Lililokubaliwa 1. Wasilisho739/20 - SARL METIS na Bi Etouman Adele Helene (waliwakilishwa na Nchankou Ndjindam) v. Jamhuri ya Kameruni Rufaa (1) Wasilisho 704/18 - Berhane Abrehe Kidane (Aliwakilishwa na Solomon

	Weldekirstos na Chama cha Wanasheria cha Eritrean) v. Nchi **Eritrea**
Mawasilisho yaliyoshikiliwa (20)	1. Wasilisho 807/23 - Daco David Toukam v. Jamhuri ya Kameruni 2. Wasilisho 808/23 - Aref Mohamed Aref v. Jamhuri ya Djibouti 3. Wasilisho 809/23 - Noureddine EL-BEHIRI v. Republic of Tunisia 4. Wasilisho 810/23 - Ate Thian Angnena Kouroukanfouga", inajulikana kama A.T.A. K v. Jamhuri ya Mali 5. Wasilisho 811/23 - Eric Noudehouenou HOUNGUE v. Benin 6. Wasilisho 812/23 - José Marius MBOYO MAKPAMA KAVRA v. Jamhuri ya Afrika ya Kati 7. Wasilisho 815/23 - Eric Noudehouenou HOUNGUE v. Benin 8. Wasilisho 817/23 - Rami Shaath (Aliwakilishwa na Open Society Justice Initiative, Freedom Initiative, Taasisi ya Tahrir ya Sera za Mashariki ya Kati, Taasisi ya Cairo ya Haki za Binadamu, Natasha Arnbrester na Rachel Murray) v. Misti. 9. Wasilisho 818/23 - Mohammed Deksiso Chiri (aliwakilishwa na Maxwell Kadiri na Ibrahima Kane, Open Society Justice Initiative) v. Shirikisho la Jamhuri ya Kidemokrasia ya Ethiopia 10. Wasilisho 819/23 - Daoussa Deby (Aliwakilishwa na Maitre Eveline Bome, Terence Selamo na Njomo Yempo T. Huguette Sandrine) v. Kameruni; 11. Wasilisho 820/23 Timipa Jenkins Okponipere v. Shirikisho la Jamhuri ya Nigeria; 12. Wasilisho 821/23 - Limpho Hani na Chama cha Kikomunisti cha Afrika Kusini v. Jamhuri ya Afrika Kusini; 13. Wasilisho 822/23 - DUSHIMAGIZE Dieudonné (aliwakilishwa na SOS-TORTURE/Burundi na APRODH) v. Burundi 14. Wasilisho 823/23 - DAME KONZI MONGOT née REGINA OLA OJO v. Jamhuri ya Afrika ya Kati ; 15. Wasilisho 824/23 - Anges Kevin Nzigou v. Jamhuri ya Gabone; 16. Wasilisho 825/23 - Jean Paul BELFIS v. Jamhuri ya Kongo ; 17. Wasilisho 826/23 - TOUIKAM Daco David v. Jamhuri ya Kameruni; 18. Wasilisho 827/23 - Consortium de la société civile Gabonaise pour la transparence électorale et la démocratie (COTED), Réseau des Organisations libres de la société civile pour la bonne gouvernance au Gabon (ROLBG) na Mike JOCKTANE v. Gabon ; 19. Wasilisho 828/23 - Joseph KPLOCA v. Jamhuri ya Benin. 20. Wasilisho 829/23 – Chama cha Republic cha Mthwakazi v. Jamhuri ya Zimbabwe.
Mawasilisho yasiyoshikiliwa (2)	1.Wasilisho 816/23 - Baasegun (Dkt.) Olusola Oni v. Shirikisho la Jamhuri ya Nigeria 2.Wasilisho 814/23 – Chama cha Amhara cha Marekani (AAA) na Kituo cha haki za Binadamu, Chuo Kikuu cha Pretoria (CHR) v. Shirikisho la Jamhuri ya Kidemokrasia ya Ethiopia

Maombi ya Ushauri wa mahakama(1)	1. Ushauri wa Mahakama 001/23 uliwasilishwa na Saïd LARIFOU (Ulikataliwa katika hatua ya kukubalika)

38. Majedwali hapo juu yanaonyesha kwamba katika kipindi cha kujadiliwa, Tume ilipokea **Mawasilisho ishirini (20)**, iliamua kutoyapokea **mawili (2)**, kutamka **kumi (10)** yamekubaliwa na **kumi na moja (11) yamekataliwa,** kuyaondoa **kumi na tatu (13)** kwenye orodha na kufuta wasilisho **moja (1)** kutoka katika orodha yake. Pia, Tume ilifuatilia uamuzi wa mawasilisho **kumi na manne (14) Kisheria.** Pia, Tume kwa mara ya kwanza ilipokea ombi kwa ajili ya ushauri wa mahakama, ambalo ililikataa katika hatua ya kukubalika..

39. Jedwali linaloonyesha mchanganuo wa kijiografia na wa nchi wa Mawasilisho yote yanayosubiri limeambatishwa katika Ripoti hii ya Shughuli.[2]

VII. MAOMBI YA HADHI YA UANGALIZI AU USHIRIKI

40. Kwa mujibu wa Azimio **ACHPR/Res.361 (LIX) 2016: Azimio la vigezo vya kupata na kuwa na Hadhi ya Uangalizi kwa asasi zisizo za serikali zinazoshughulika na haki za binadamu katika Afrika,** Tume, katika Mkutano wake wa Kawaida wa 75 na 77, ilitoa hadhi za Uangalizi kwa AZISE zifuatazo **kumi na saba (17)**:

i. Avocats Sans Frontières Canada/Québec (ASFC);
ii. Ivorian Coalition of Human Rights Defenders (CIDDH);
iii. Uganda Association of Women Lawyers (FIDA Uganda);
iv. Tanzania Network of Legal and Aid Providers (TANLAP);
v. Network of Ethiopian Women's Associations (NEWA);
vi. Youth and Society (YAS) ;
vii. Coalition of Organisations for the Defence of Children's Rights (CODEDIC);
viii. Network of Women Leaders for Development (RFLD);
ix. Afya na Haki Institute;
x. Centre d'Espoir pour les Droits Humains (CEDH);
xi. Consortium of Ethiopian Human Rights Organizations (CEHRO);
xii. African Centre for Justice and Peace Studies (ACJPS);
xiii. National Coalition of Human Rights Defenders Uganda;
xiv. The Forum for African Women Educationalists (FAWE);
xv. The Forum for Development and Human Rights Dialogue (FDHRD);
xvi. Un Monde Avenir; na
xvii. Wellbeing Africa.

[2] Annex II.

41. Hii inafanya kufikia jumla ya idadi ya AZISE **mia tano sitini na moja (561)** zenye hadhi ya Uangalizi hadi mwishoni wa kipindi cha kutoa ripoti.

42. Pia, Tume ilichunguza na kukataa maombi ya hadhi ya uangalizi kutoka kwa AZISE tano (05): ADF International, Mtandao wa Kimataifa wa Haki za Kiuchumi, Kijamii na Kitamaduni (ESCR-Net), na GAIA Foundation, na Transatlantic Christian Council, kutokana na kutokuwapo kwa ofisi iliyosajiliwa katika mojawapo ya Nchi Wanachama wa Mkataba wa Afrika wa Haki za Kibinadamu (Mkataba wa Afrika). Aidha, maombi kutoka kwa All Africa Conference of Churches (AACC), kutokana na hadhi yake ya kuwa chombo cha kidiplomasia, hayakidhi vigezo vilivyowekwa na Tume.

43. Kwa mujibu wa Azimio **CACDHP/Res.370 (LX) 2017** kuhusu kutoa hadhi ya Ushiriki kwa NHRI na taasisi maalumu za haki za binadamu katika Afrika, Tume hadi sasa imetoa hadhi ya Ushirikiano **thelathini na sita (36)** kwa NHRI na taasisi maalumu. Wakati wa Mkutano wake wa Kawaida wa 75 na 77, Tume haikupitia maombi yoyote ya hadhi ya Ushirika

.

VIII. UTEKELEZAJI WA UAMUZI WA TUME, MAOMBI YA HATUA ZA MUDA, MAPENDEKEZO YA MWISHO NA BARUA ZA HATUA ZA HARAKA

44. Kiwango cha Nchi Wanachama kuchukua hatua za uamuzi wa Tume, maombi ya hatua za muda na barua za hatua za haraka bado ni kidogo, kama inavyoonyeshwa na taarifa ifuatayo:

➢ **Kutekeleza uamuzi katika mawasilisho**

45. Katika kipindi cha mapitio, Tume haikupokea taarifa yoyote kuhusiana na utekelezaji wa uamuzi wake wa mwisho kuhusu Mawasilisho, kwa mujibu wa Kanuni ya 125 ya Kanuni zake za Uendeshaji za mwaka 2020.

➢ **Utekelezaji wa maombi ya hatua za muda**

46. Pia, Tume haijapokea taarifa yoyote ya utekelezaji wa hatua za muda ilizoziweka kama sehemu ya kushughulikia migogoro kwa mujibu wa mamlaka yake ya ulinzi.

➢ **Utekelezaji wa mapendekezo**

47. Katika kipindi cha kutoa ripoti, nchi ya Eritrea, Jamhuri ya Senegali, Jamhuri ya Uganda na Jamhuri ya Zambia ziliwasilisha, kama sehemu ya mchakato wa kuripoti kwa vipindi, hali halisi ya utekelezaji wa mapendekezo yaliyotolewa na Tume katika ripoti zao za mwisho pamoja na changamoto walizokumbana nazo.

- **Utekelezaji wa Barua za Tuhuma na Hatua zilizochukuliwa**

48. Katika kipindi cha kutoa ripoti, barua **ishirini na tatu (23)** za Tuhuma na Kuomba Majibu zilitumwa kwa Nchi Wanachama kuhusiana na tuhuma mbalimbali za ukiukaji wa haki za binadamu:

Nchi	Tarehe ya Barua	Jambo linalohalalisha Barua ya kuomba majibu	Majibu ya Nchi Mwanachama
Jamhuri ya Kiarabu ya Misri	27 Oktoba 2022	Barua ya tuhuma kuhusiana na "pendekezo la Tume ya Afrika ya haki za Binadamu kuhusu haja ya kutumia njia ya kuzingatia haki za binadamu katika kutunga sera za matatizo ya hali ya hewa".	Hakuna jibu lililotolewa
Shirikisho la Jamhuri ya Ethiopia	8 Desemba 2022	Barua ya pamoja ya kuomba majibu kuhusiana na kufungwa kwa intaneti na udhibiti wa taarifa katika mkoa wa Tigray	Hakuna jibu lililotolewa
Jamhuri ya Senegali	4 Januari 2023	Barua ya pamoja ya kuomba majibu kuhusiana na tuhuma za ukamataji holela na kuwekwa kizuizini kwa mtetezi wa haki za binadamu na mwandishi wa habari za uchunguzi Pape Alé Niang	Hakuna jibu lililotolewa
Jamhuri ya Zimbabwe	9 Januari 2023	Barua ya kuomba majibu haraka kuhusiana na ripoti za tuhuma za kukamatwa na kuwekwa kizuizini kwa Mbunge wa upinzani wa Zimbabwe MP Job Sikhala	Serikali ilijibu kwa kuthibitisha hatua zake zote katika kesi hii na kutuhakikishia kuwa ilifuata wajibu wake kwa mujibu wa Mkataba na sheria nyingine husika za haki za binadamu.
Jamhuri ya Benin	9 Januari 2023	Barua ya kuomba majibu kuhusiana na tuhuma za matukio zaidi ya ishirini (20) ya mauaji holela yaliyofanywa na serikali kati ya mwaka 2019 na 2022 katika maeneo mbalimbali huko Benin	Hakuna jibu lililotolewa
Burkina Faso	19 Januari	Barua ya kuomba majibu	Katika barua ya

	2023	kuhusiana na mauaji bila ya kushtakiwa ya raia huko Nouna mauaji ya kinyama huko Yirgou .	tarehe 28 Aprili 2023, Serikali ya Burkina Faso ilijibu, ikieleza kwamba iko mbioni kuchukua hatua kwa vitendo husika na kwamba hatua zimechukuliwa ili kutoa msaada kwa watu, ambao usalama wao ulikuwa ni kipaumbele cha Serikali, ambayo imechukua hatua zinazofaa kwa jambo hilo.
Ufalme wa Eswatini	26 Januari 2023	Barua ya pamoja ya tuhuma kuhusiana na mauaji ya kikatili ya mwanasheria wa haki za binadamu wa Swati human rights lawyer and political activist Thulani Rudolf Maseko in his home .	Hakuna jibu lililotolewa
Shirikisho la Jamhuri ya Somalia	27 Januari 2023	Barua ya kuomba majibu kuhusiana na ripoti zinazotuhumu nia ya Bunge kupitisha Mswada wa Uhusiano wa Kingono, ambao ungehalalisha ndoa za utotoni, kuondoa umri wa ridhaa na kosa la unyonyaji wa kingono, kuruhusu kupungua kwa kiasi kikubwa katika aina za ushahidi unaoweza kuwasilishwa na kubadili ufafanuzi wa kubaka.	Hakuna jibu lililotolewa
Jamhuri ya Kameruni	27 Februari 2023	Barua ya kuomba majibu kuhusu tuhuma za mauaji ya Jean-Jacques Ola Bebe, Mchungaji wa Kanisa la Kikatoliki la Orthodox na mwanahabari mtangazaji katika Redio Galaxy FM huko Yaoundé, tarehe 2 Februari 2023 huko Yaoundé, na yale ya Bw. Martinez Zogo, mwanahabari mwingine ambaye alikuwa napambana dhidi	Hakuna jibu lililotolewa

		ya ufujaji wa fedha za umma.	
Jamhuri ya Zambia	15 Machi 2023	Barua ya pamoja kuomba majibu ya haraka kuhusu tuhuma za kuhamishwa kwa nguvu kwa jamii ya Kasima katika wilaya ya Mongu ya Zambia	Hakuna jibu lililotolewa
Jamhuri ya Djibouti	16 Machi 2023	Barua ya pamoja ya kuomba majibu kuhusiana na kufukuzwa kwa ujumbe wa Shirikisho la Kimataifa la Haki za Binadamu (FIDH) kutoka kwenye Jamhuri ya Djibouti	Katika majibu yake ya tarehe 13 Aprili 2023, Jamuri ya Djibouti ilifafanua mazingira ya kuwafukuza.
Jamhuri ya Uganda	27 Machi 2023	Barua ya pamoja ya tuhuma kuhusu kupitishwa kwa muswada unaoweka adhabu ya kifo katika kesi zinazojulikana kuwa zinachochea mapenzi ya jinsia moja.	Hakuna jibu lililotolewa
Shirikisho la Jamhuri ya Somalia	6 Aprili 2023,	Barua ya pamoja ya kuomba majibu kuhusiana na tuhuma za kuwekwa kizuizini bila sababu kwa Bw. Abdalle Ahmed Mumin .	Hakuna jibu lililotolewa
Jamhuri ya Tunisia	21 Julai 2023	Barua ya pamoja ya kuomba majibu ya haraka kuhusiana na tuhuma za kuwavamia wahamiaji weusi wa Afrika nchini Tunisia	Hakuna jibu lililotolewa
Jamhuri ya Zambia	16 Agosti 2023	Barua ya pamoja ya kuomba majibu ya haraka kuhusu hali ya Bw. Joseph Moyo, mtu ambaye ana changamoto kubwa ya ulemavu wa viungo amayedai kutendewa vibaya na Serikali ya Zambia kumesababisha asitamani tena kuishi.	Hakuna jibu lililotolewa
Jamhuri ya Uganda	19 Oktoba 2023	Barua ya kuomba majibu ya haraka kuhusiana na mashambulizi yanayojirudia katika jamii ya wavuvi na watetezi wa haki za binadamu katika Ziwa Edward na Ziwa Albert mkoa wa magharibi mwa Uganda	Hakuna jibu lililotolewa
Jamhuri ya Kiarabu ya Misri	19 Oktoba 2023	Barua ya pamoja ya kuomba majibu ya haraka kuhusiana na mamlaka za Misri kuwahusisha watetezi wa haki za binadamu kwenye orodha ya ugaidi 19	Hakuna jibu lililotolewa

		Oktoba 2023	
Jamhuri ya Sudani	19 Oktoba 2023	Barua ya pamoja ya tuhuma kuhusiana na mauaji ya watetezi wa haki za binadamu watano (5) huko Darfur na ukiukaji mwingine wa haki za binadamu nchini Sudani.	Hakuna jibu lililotolewa
Jamhuri ya Kenya	21 Oktoba 2023	Barua ya kuomba majibu ya haraka kuhusiana na kuvuruga kozi ya mafunzo ya mazingira na haki za binadamu iliyoandaliwa na Kituo cha Haki, Utawala na Mazingira huko Uyombo,	Hakuna jibu lililotolewa
Jamhuri ya Angola	23 Oktoba 2023	Barua ya kuomba majibu ya haraka kuhusiana na matukio ya visasi, vitisho na unyanyasaji wa mahakama dhidi ya watetezi wa haki za binadamu huko Angola,	Hakuna jibu lililotolewa
Jamhuri ya Angola	23 Oktoba 2023	Kuomba majibu ya haraka kuhusiana na mswada uliopitishwa na Bunge la Taifa la Angola unaoidhinisha kupewa hadhi kwa asasi isiyo ya serikali	Hakuna jibu lililotolewa
Jamhuri ya Senegali	23 Oktoba 2023	Barua ya kuomba majibu ya haraka kuhusu kukamatwa na kuwekwa kizuizini bila ya sababu kwa mtetezi wa haki za binadamu na mwandishi wa habari Aliou Sané	Hakuna jibu lililotolewa
Jamhuri ya Kiarabu ya Misri	27 Oktoba 2022	Barua ya tuhuma kuhusiana na "mapendekezo ya Tume ya Afrika ya Haki za Binadamu kuhusu haja ya kuwa na utaratibu unaozingatia haki za binadamu katika kutunga sera kuhusu matatizo ya hali ya hewa”.	Hakuna jibu lililotolewa

IX. BARUA ZA SHUKRANI/PONGEZI

49. Wakati wa kipindi cha mapitio, barua **tisa (9)** zifuatazo za shukrani zilitumwa kwa Wakuu wa Nchi na Serikali:

Nchi	Tarehe ya barua	Jambo lililosababisha kutolewa kwa Barua ya Shukrani
Jamhuri ya Kenya	13 Desemba	Barua ya shukrani kwa Rais wa Jamhuri ya Kenya kwa

	2022	kukubali uamuzi wa Jamhuri ya Kenya kukubali ombi la Kaunti ya Kilifi kushughulikia taratibu za jamii ya Pemba isiyo na utaifa, ambao waliishi na kuteseka kutokana na kukosa nyaraka za utembulisho ili kupata uraia wa Kenya.
Jamhuri ya Zambia	28 Desemba 2022	Barua ya pongezi kwa Rais wa Jamhuri ya Zambia, kufuatia kufutwa kwa adhabu ya kifo katika nchi hiyo..
Jamhuri ya Uganda	10 Januari 2023	Barua ya pongezi kwa Rais wa Jamhuri ya Uganda kwa Mahakama ya Kikatiba ya nchi yake kuondoa kifungu cha Sheria ya Matumizi Mabaya ya Kompyuta ya 2011 ambacho kilifanya kuwa ni kosa "kutumia mawasiliano ya elektroniki kuvuruga au 9kujaribu kuvuruga amani, utulivu au faragha ya mtu yeyote bila yanmadhumuni halali ya mawasiliano" na, kwa kufanya hivyo, kuzuia uhuru wa kujieleza.
Jamhuri ya Sierra Leone	12 Aprili 2023	Barua ya pongezi kwa Serikali ya Sierra Leone kwa kutunga Sheria ya Usawa wa Jinsia na Uwezeshaji wa Wanawake, ambayo inaleta mabadiliko makubwa kwa usawa wa jinsia na uwezeshaji wa wanawake kulingana na vifungu vilivyomo katika Protokali ya Mkataba wa Afrika wa Haki za Binadamu kuhusiana na Haki za Wanawake katika Afrika (Mkataba wa Maputo)
Jamhuri ya Sudani Kusini	19 Juni 2023	Barua ya pamoja ya pomgezi kwa Mheshimiwa Bw. Salva Kiir Mayardit kwa kuridhia Mkataba wa Maputo tarehe 24 Februari 2023 na baadaye kuwasilisha hati ya uridhiaji kwa Kamisheni ya UA tarehe 7 Juni 2023
Jamhuri ya Zambia	2 Agosti 2023	Barua ya pamoja ya pongezi iliyoandikwa kwa Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Zambia, kufuatia Serikali kutunga na kuwasilisha Marekebisho ya Mswada wa Ndoa wa 2023 kwa Bunge
Jamhuri ya Ghana	4 Septemba 2023	Barua ya pamoja ya pongezi kufuatia kufutwa kwa adhabu ya kifo katika Sheria ya Jinai na Makosa Mengine ya 1960 na Sheria ya Vikosi vya Silaha ya 1962.
Jamhuri ya Kenya		Barua ya pamoja ya pongezi kufuatia uamuzi wa Kenya wa kuondoa adhabu ya kifo kuwa kifungo cha maisha. Joint
Jamhuri ya Zambia		Barua ya shukrani iliyotumwa kwa Rais wa Zambia kwa kuwaondolea adhabu ya kifo wafungwa 390 kuwa kifungo cha maisha

X. MATAMKO NA TAARIFA KWA VYOMBO VYA HABARI

50. Katika kipindi cha kutoa ripoti, tume ilitoa taarifa **sitini na mbili (62)** kwa vyombo vya habari kuhusi masuala mbalimbali ya haki za binadamu. Taarifa hizoi kwa vyombo vya habari zinapatikana katika tovuti: www.achpr.org. [3]

XI. TUME ZA UANGALIZI NA KUTAFUTA UKWELI WA MAMBO

51. Tume ilifanya ziara mbili za uangalizi nchini Tanzania kuanzia tarehe 23 hadi 28 Januari 2023 na katika Jamhuri ya Namibia kuanzia tarehe 12 hadi 16 Juni 2023. Hakuna kazi ya kutafuta ukweli wa mambo iliyofanyika katika kipindi cha taarifa.

Tume ya kutafuta ukweli wa mambo katika Mkoa wa Tigray wa Shirikisho la Jamhuri ya Kidemokrasia ya Ethiopia

52. Katika kipindi cha mapitio, baada ya kupitisha Azimio moja (1) la kubadilisha mamlaka ya Tume ya uchunguzi kuhusu hali halisi ya Mkoa wawa Tigray wa Shirikisho la Jamhuri ya Kidemokrasia ya Ethiopia (Tume ya Uchunguzi), Tume, kwa kuzingatia mambo kadhaa chanya na maendeleo yanayohusiana na hali husika, kwa Azimio lake ACHPR/Res.556 (LXXV) 2023, ilisimamisha mamlaka ya Tume hiyo ya Uchunguzi kuhusu hali halisi katika Mkoa wa Tigray wa Shirikisho la Kidemokrasia la Jamhuri ya Ethiopia.

HALI HALISI YA HAKI ZA BINADAMU KATIKA BARA

53. Sehemu hii imejumuishwa katika ripoti ya shughuli kwa mujibu wa uamuzi wa Baraza la Mawaziri **EX.CL/Dec.639 (XVIII)** unaoiomba Tume kuvijulisha vyombo vya kutunga sera kuhusu hali ya haki za binadamu katika bara. Kazi ya Tume ni kuweka maudhui ya sehemu hii kutokana na kuchangamana kwake na Nchi Wanachama, NHRIs zinazopata hadhi ya Ushiriki na AZISE zinazotumia hadhi ya Uangalizi na Tume wakati wa Mikutano ya kawaida ya Tume, zikisaidiwa na taarifa nyingine zilizokusanywa kama sehemu ya ufuatiliaji wake wa hali ya haki za binadamu katika Nchi Wanachama binafsi wakati wa kipindi cha katikati ya mikutano

a) Maendeleo mazuri

54. Tume imeona kwa kuridhika maendeleo makuu mazuri yafuatayo katika haki za binadamu wakati wa kipindi cha kuripoti:

[3] Annex IV.

Chaguzi

i. Uchaguzi wenye amani wa rais, wabunge au uchaguzi wa serikali za mitaa katika nchi zifuatazo: **Liberia; Msumbiji, Nigeria, Sierra Leone, Zimbabwe;**

Adhabu ya kifo

ii. Kufutwa kwa adhabu ya kifo nchini **Ghana** katika Sheria ya Makosa ya Jinai na Mengineyo ya 1960 na Sheria ya Vikosi vya Silaha 1962.

iii. Zambia kufuta adhabu ya kifo tarehe 23 Desemba 2022

iv. Uamuzi wa serikali ya **Kenya** kubadili adhabu ya kifo kuwa kifungo cha maisha.

Sheria na Sera za jumla kwa ajili ya kusimamia na kulinda haki za binadamu:

v. Usajili wa baadhi ya uridhiaji na uwasilishaji wa hati za kuridhia za Mkataba wa Wazee na Watu wenye Ulemavu;

vi. Kupitishwa kwa Sheria ya Msingi Na. 23-14 ya tarehe 27 Agosti 2023 nchini Algeria kuhusu taarifa zinazorejea moja kwa moja katika Mkataba wa Afrika wa Haki za Binadamu;

vii. Nchi za Afrika hamsini na mbili (52) zimeridhia UNCAT;

viii. Kamati Ndogo ya Umoja wa Mataifa ya Kuzuia Mateso ilitembelea Madagascar kati ya tarehe 16 na 27 Aprili 2023 na inatarajia kutembelea Gabon katika nusu ya kwanza ya 2024.

ix. Mwezi Juni 2023, Kamati ya Haki za Binadamu ya Umoja wa Mataifa, wakati wa uchunguzi wake wa ripoti ya vipindi ya Ethiopia, iliruhusu kupitishwa kwa sheria mbalimbali katika miaka ya hivi karibuni, pamoja na kupitisha mkakati wa taifa wa uhalifu wa usafirishaji haramu wa watu na sera ya kuzuia na kupambana na unyanyasaji, unyonyaji na usafirishaji haramu wa watoto, miongoni mwa mengine:

x. Kuzinduliwa kwa mashindano ya tuzo ya haki za binadamu nchini **Cape Verde** na kusaini protokali ya ushirikiano wa kusaidia utekelezaji wa sera ya umma inayosimamia haki za binadamu.

xi. Jitihada za Afrika Kusini za kuhakikisha haki za makazi bora zinaheshimiwa

Haki na kupambana dhidi ya uhuru wa kutoadhibiwa

xii. Kesi inayohusiana na mauaji ya tarehe 28 Septemba 2009 itaanza tarehe 28 Septemba 2022;

xiii. Katika **Jamhuri ya Congo**, Mahakama ya Rufaa ya Brazzaville, iliyoanza kusikiliza kesi za jinai tarehe 31 Agosti 2023, iliwahukumu maofisa watano wa polisi adhabu za kifungo gerezani kwa kosa la kula njama, ukamataji holela, kudai fedha kwa nguvu, kuchukua bidhaa za wizi na matumizi mabaya ya ofisi;

xiv. Katika **Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo**, watuhumiwa 63 walikabidhiwa kufuatia mashauri ya haraka yaliyoanzishwa baada ya hatua kali za kinidhamu kwa waandamanaji dhidi ya kuwapo kwa Vikosi vya Kulinda Amani vya Umoja wa Mataifa tarehe 1 Septemba 2023;

xv. Katika **Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo**, ilibidi uchunguzi wa kimahakama uanzishwe ili kujua nani alihusika na kuzama kwa meli ya HB Mapamboli tarehe 14 Oktoba 2023, ambayo ilisababisha vifo vya watu wapatao 40.

Uhuru wa kujumuika na kujieleza

xvi. Utangazaji wa Sheria Na. 23/027 ya tarehe 15 Juni 2023 kuhusu ulinzi na jukumu la watetezi wa haki za binadamu, uliofanywa na **Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo**

xvii. **Namibia** kupitisha sheria ya kupata taarifa, ambayo ilichapishwa katika Gazeti Rasmi la Serikali tarehe 28 Desemba 2022 ;

xviii. Huko **Botswana**, Mahakama Kuu ilitoa hukumu ikitaka kupitishwa kwa sheria ya kutoa haki ya kupata taarifa, kama ilivyohakikishwa na Katiba;

xix. Kuanza kutumika kwa Mkataba Umoja wa Afrika kuhusu Ulinzi Mtandaoni na Data Binafsi (Mkataba wa Malabo), ambao ulianza kutumika tarehe 8 Juni 2023 kufuatia kuwasilishwa kwa hati ya uridhiaji ya 15.

Haki za wanawake

xx. Uridhiaji wa Mkataba wa Maputo uliofanywa na **Jamhuri ya Botswana;**

xxi. Ushirikiano kati ya **Sao Tome na Principe** na Umoja wa Mataifa katika kupambana na ukatili wa kijinsia na kuwawezesha wasichana;

xxii. **Gambia**: Kufanikiwa kushtaki na kuwatia hatiani mwezi Agosti 2023 wale waliotuhumiwa kula njama ya uhalifu wa FGM;

xxiii. Jitihada za Serikali ya **Zambia** kuongeza umri wa kuolewa kisheria kuwa kuanzia miaka 16 to 19, ili kutatua mgogoro kati ya sharia ya ndoa na vifungu vya Sheria ya Zambia na Kanuni za Watoto xs 2022;

xxiv. Matokeo mazuri ya sheria mpya ya usawa wa jinsia na uwezeshaji wa wanawake huko **Sierra Leone** yalisababisha kuongezeka kwa idadi ya wanawake wanasiasa katika uchaguzi mkuu wa Juni (asilimia ya wanawake wabunge iliongezeka kutoka 14.5 hadi 30.4%, maendeleo mazuri).

Wakimbizi, Wahamiaji na Wakimbizi wa ndani

xxv. Kutokuwa na utaifa: Upitishaji wa Protokali kuhusu Vipengele Mahususi vya Utaifa na kutokomeza kutokuwa na utaifa ifikapo mwishoni mwa 2023 utakaofanywa na Kamati Maalumu ya Utaalamu wa “Masuala ya Haki na Sheria”;

xxvi. Uridhiaji uliofanywa na **Jamhuri ya Kongo** wa mikataba miwili ya kutokuwa na utaifa, hasa Mkataba wa 1954 unaohusiana na Hali ya Watu wasio na Utaifa na Mkataba wa 1961 kuhusu Kupunguza Kutokuwa na utaifa;

xxvii. Kukamilishwa na kupitishwa kwa mpango wa taifa wa kutokomeza kutokuwa na utaifa ifikapo 2024 kulikofanywa na Jamhuri ya Afrika ya Kati;

xxviii. **Rwanda** kuanzisha mfumo unaofaa na wenye ufanisi wa usajili wa nyaraka, ikiwa ni pamoja na usajili wa vizazi na ndoa na utambuzi wa hadhi ya kisheria ya watu waliopoteza makazi na familia zao, pamoja na ujumuishaji wa suala la kutokuwa na utaifa katika sensa za taifa za idadi ya watu na makazi;

xxix. **Kenya** kutoa uraia kwa watu wa jamii ya Pemba.

xxx. **Tanzania** kutoa uraia kwa Jamii ya Makendo

Amani na Usalama

xxxi. Kutangazwa kwa kusaini makubaliano kati ya upinzani na serikali nchini Chadi tarehe 31 Oktoba 2023

xxxii. Wanachama wa vikundi vya kigaidi walikamatwa huko kaskazini mwa **Msumbiji**

Afya

xxxiii. Nchi kadhaa za Mashariki na Kusini mwa Afrika, ikiwemo Botswana, **Eswatini**, **Rwanda**, **Tanzania** na **Zimbabwe**, zimefikia malengo ya 95-95-95 kwa huduma za VVU;

xxxiv. Kuzinduliwa kwa #ChoiceManifesto Mashariki na Kusini mwa Afrika, ambako kunalenga kupanua uchaguzi wa nyenzo za kinga ambazo wanawake na wasichana wanataka zipatikane kwao;

xxxv. Huduma bure za wajawazito na watoto wachanga katika **Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo** tarehe 5 Septemba 2023

xxxvi. Kufanikiwa kupambana dhidi ya kipindupindu nchini Msumbiji

Hali ya Haki za Binadamu katika mazingira ya mlipuko wa UVIKO-19

i. Kupungua kwa hali ya mlipuko wa UVIKO-19 katika bara kukitoa nafasi kwa vikwazo vya kukusanyika kupungua na/au kuondolewa;

b) Maeneo yenye Wasiwasi

55. Hata hivyo, Tume bado ina wasiwasi kuhusu maendeleo hasi yafuatayo ya haki za binadamu wakati wa kipindi cha kutoa ripoti:

Mbadiliko ya Serikali yasiyofuata Katiba

i. Mbadiliko mawili ya serikali yasiyofuata katiba katika nchi ya **Niger** na **Gabon**, na tuhuma au majaribio ya wazi ya kuchukua madaraka kwa nguvu katika nchi za **Burkina Faso**, **Gambia** na **Sudani**.

Kushiriki kwa watu katika masuala ya umma ya nchi

ii. Kutoratibiwa kwa uchaguzi katika nchi ambazo utaratibu wa kawaida wa kikatiba umevurugwa au matatizo ya kiusalama yanazuia raia na watu kushiriki kwa uhuru na kwa demokrasia katika masuala ya umma;

Haki ya Kuishi

iii. Nchini **Burkina Faso,** migogoro ya mara kwa mara ambapo vitendo vya ugaidivimeonekana kuwa kichocheo, imeendelea kuua raia kama ilivyoelezwa katika muhtasari wa taarifa ya mauaji ya raia huko Nouna na katika mauaji ya halaiki huko Yirgou ;

iv. Mauaji ya takribani raia 48 waandamanaji waliokuwa wanapinga MONUSCO tarehe 30 Agosti 2023 huko Goma, **Jamhuri ya Demokrasia ya Kongo**.

v. Ukiukwaji wa haki ya kuishi na utu uliofanywa na polisi wa **Msumbiji**, hasa mauaji na mateso;

Hukumu ya Kifo

vii. Kuendelea kwa adhabu ya kifo kwa baadhi ya nchi; ni nchi 16 tu za Afrika zilizoridhia Protokali ya Pili ya Hiari ya Mkataba wa Kimataifa wa Haki za Kiraia na Kisiasa (ICCPR) inayolenga kufuta adhabu ya kifo;

Sheria

viii. Baadhi ya Nchi Wanachama kutoridhia Mikataba kadhaa ya kimataifa na Kikanda ya haki za binadamu ambapo baadhi ya mikataba hiyo katika ngazi ya kanda haijafikia kiwango cha chini cha 15 cha uridhiwaji na utumiaji halisi wa nyaraka za kuridhiwa zinazotakiwa kutekelezwa hususani Protokali ya Wazee, Watu wenye Ulemavu na Ulinzi wa Jamii n,k.;

ix. Utekelezaji wa kiwango kidogo wa Mkataba wa Maputo na kutowasilishwa au kuchelewa kuwasilisha ripoti za vipindi mbalimbali chini ya Mkataba wa Maputo na Mkataba wa Kampala[4] ;

x. Kukosekana kwa sheria za kudhibiti ukatili wa mtandaoni dhidi ya wanawake katika nchi nyingi za Afrika;

xi. Kukosekana kwa uoanishaji na utekelezaji wa hati za haki za binadamu za kikanda na kimataifa katika ngazi ya taifa kwa nchi nyingi;

xii. Idadi kubwa ya nchi haijaridhia OPCAT au kuweka mifumo ya udhibiti ya kitaifa ya kufuatilia maeneo ya kizuizini.

xiii. Baadhi ya nchi zilizotia saini UNCAT hazijazuia ukatili na aina nyingine za uonevu kwa mujibu wa UNCAT.

xiv. Baadhi ya nchi hazijaondoa hatua na masharti yote yaliyowekwa wakati wa janga la UVIKO-19 ambayo yanachangia vitendo vya ukatili na uonevu.

[4] To date, only Cameroon has submitted its initial report on the Kampala Convention.

Magereza na Matumizi ya nguvu

xv. Kuendelea kwa ukatili wa polisi, matumizi ya nguvu na utamaduni wa polisi kutojali katika nchi nyingi za Afrika hususani **Angola**, **Kenya, Msumbiji, Senegal, Jamhuri ya Kidemokrasi ya Kongo n.k.**

xvi. Changamoto ya msongamano gerezani na kukosekana kwa takwimu za msongamano katika magereza ya nchi nyingi na uchakavu wa vifaa katika magereza ambavyo asilimia kubwa vina umri wa zaidi ya nusu karne .

xvii. Nchi nyingi za Afrika hazina bajeti ya kujenga magereza yanayokidhi viwango vya kimataifa na yenye uwezo wa kujitegemea.

Uhuru wa kujumuika na kujieleza

xviii. Kuendelea kwa mifumo ya kisheria na vikwazo vya kisheria ambavyo vinazuia shughuli za vyama na asasi za kiraia katika baadhi ya nchi;

xix. Kupitishwa kwa miswada ambayo katika muundo wake wa sasa, inapunguza uhuru wa raia hususani mswada wa hadhi ya asasi zisizo za serikali uliopitishwa na Bunge la nchi ya **Angola** na mswada wa marekebisho ya asasi binafsi za hiari uliopitishwa na Bunge la nchi ya **Zimbabwe**;

xx. Kuwekwa kwa hatua za dharura za afya na usalama katika baadhi ya nchi kwa lengo la kuzuia isivyostahiki haki za uhuru wa kujumuika na kujieleza hususani kwa watendaji wa siasa za upinzani, asasi za kiraia na watetezi wa haki za binadamu.

Haki za Wazee

xxi. Ukiukwaji wa haki za wazee katika nchi ya **Guinea-Bissau**, ikijumuisha vitendo vya ukatili na tuhuma za uchawi.

Haki za Wanawake

xxii. Migogoro katika nchi za Msumbiji na Sudani na migogoro ya masuala ya uhamiaji nchini Tunisia na Libya ina athari kubwa kwa haki za wanawake katika nchi hizo, ambapo matatizo ya ubakaji, uonevu na ukatili wa kijinsia yamekuwa yakiripotiwa;

xxiii. Kuendelea kwa ukatili dhidi ya wanawake na wasichana unaofanywa kwa siri na dhahiri ikijumuisha ubakaji na aina nyingine za ukatili wa kingono katika nchi nyingi,

xxiv. Kuendelea kwa mila hatarishi kama vile ndoa za kulazimishwa na ndoa za utotoni, unyanyasaji, udhalilishaji, ukeketaji wa wanawake na vitendo vya uonevu na visivyojali utu kwa wanawake na wasichana katika nchi nyingi.

Wakimbizi, Wahamiaji na Wakimbizi wa Ndani

xxv. **Mauritania**: Imechelewa kupitisha mswada wa kuzuia ukatili dhidi ya wanawake na watoto pamoja na kwamba Serikali iliahidi kuupitisha. Mswada huo unasubiria kupitishwa tangu mwaka 2012.

xxvi. **Tunisia**: Kuongezeka kwa ukandamizaji wa wapinzani na uhuru wa kujieleza pamoja na watu kushtakiwa pekee kwa shughuli zao zakisiasa za Amani na utumiaji wa haki zao;

xxvii. Kulazimishwa kuhama: Kuongezeka kwa idadi ya watu kulazimishwa kuhama na mchanganyiko wa migogoro, vurugu za kisiasa, mabadiliko ya tabianchi na kutokuwa na usalama wa chakula Afrika- Kwa mujibu wa UNHCR kutakuwa na takribani watu milioni 44 wasio na makazi katika ukanda wa Kusini mwa Jangwa la Shara ifikapo mwaka 2023 na Afrika itahifadhi robo tatu ya wakimbizi wapya wa ndani wa dunia.

xxviii. Wakimbizi: Nchini **Sudan,** tangu kuanza kwa mgogoro wa Aprili 2023 na kutokana na vitendo vya ukatili unaoendelea kumekuwa na takribani wakimbizi wa ndani milioni 3.8 ikijumuisha watu milioni 1 ambao wamekimbilia katika nchi za jirani (Sudani Kusini, Misri, Chad, Ethiopia, Jamhuri ya Afrika ya Kati na Libya), na kusababisha matatizo makubwa ya kibinadamu.

xxix. Wakimbizi: Kutolewa kwa maelekezo kwa wakimbizi wanaoishi na kufanya shughuli zao nje ya kambi ya Dzaleka kurejea kambini yaliyotolewa na Serikali ya **Malawi** hata kama ni kwa kuwalazimisha wakimbizi kurejea katika kambi. Hii inaonyesha kurudi nyuma kwa Malawi katika kulinda haki za wakimbizi wakati nchi hiyo ilikuwa inafanya vizuri katika kutekeleza ushirikiano wa ndani kama suluhisho la tatizo la muda mrefu la wakimbizi.

xxx. Wakimbizi wa Ndani: Kwa mujibu wa Shirika la Uhamiaji Duniani katika nchi ya **Jamhuri ya Demokrasia ya Kongo,** idadi ya wakimbizi wa ndani imefikia milioni saba.

xxxi. Wafanya kazi wahamiaji: Inasikitisha kwamba Nchini **Libya,** chombo kinachohusika na kushughulikia uhamiaji haramu kimekuwa kikiendelea kuwafukuza wafanyakazi wahamiaji kwa miezi kadhaa.

xxxii. Kufukuzwa kwa wahamiaji wa Kusini mwa Jangwa la Sahara na nchi ya **Tunisia.**

Haki za Kijamii na Kiuchumi

xxx. Familia 900 zilifukuzwa kutoka **Jamhuri ya Demokrasia ya Kongo** bila kupewa fidia ya kutosha;

xxxi. Kukosekana kwa utekelezaji kikamilifu wa haki za kiuchumi, kijamii na kiutamaduni kwa nchi nyingi za Afrika kukisababisha kuendelea kutokuwa na usawa wa kiuchumi na kijamii na kusahaulika kwa makundi yaliyo hatarini;

xxxii. Athari za mabadiliko ya tabianchi na ukataji miti hovyo katika haki za kiuchumi, kijamii na kiutamaduni hususani haki za kupata chakula na kuwa na afya.

xxxiii. Upungufu wa fedha na rasilimali zinazotengwa ili kutekeleza haki za kiuchumi, kijamii na kiutamaduni katika nchi za Afrika;

xxxiv. Kutokana na hali ya mgogoro wa kijeshi na hali inayoendelea ya kutokuwa na usalama **katikati mwa Sahel**, **Bonde la Ziwa la Chad** na **Jamhuri ya Kidemokrasia ya**

Kongoo, shule zililazimika kufungwa. Kwa mfano. Nchini Burkina Faso, takribani robo ya shule zimefungwa kwa sababu ya kukosekana kwa usalama;

xxxv. Kupanda kwa bei za vyakula na mafuta Afrika kunakosababisha mazingira hatarishi kwa watu na kuhatarisha utekelezwaji kikamilifu wa haki za kiuchumi na kijamii;

xxxvi. Kuongezeka kwa ubaguzi wa kijinsia katika ajira, mishahara midogo ambayo haitoi fursa kwa familia kuishi kwa furaha na kukosekana kwa mifumo ya ulinzi wa kijamii na usalama wa jamii katika nchi nyingi za Afrika ;

xxxvii. Kukosekana kwa programu za makazi kwa nchi nyingi za Afrika.

Afya na VVU

xxxvii. Mwaka 2022, wanawake na wasichana walichangia 63% ya maambukizi ya VVU katika bara la Afrika. Sekta nyingi hazina programu za kudhibiti VVU jambo linaloongeza hali hatarishi. Jitihada zinazolenga kundi hili la watu zinapaswa kuongezwa.

xxxviii. Licha ya mafanikio, UKIMWI ulikuwa unaua mtu mmoja kila dakika mwaka 2022. Mamilioni ya watu wanaishi na VVU na hawapati matibabu ilihali mamilioni zaidi wanaopata matibabu bado wana virusi mwilini;

xxxix. Mazingira hatarishi kwa wanawake na wasichana kwa janga la VVU katika Bara la Afrika hususani uwezo wao wa kupata huduma za afya pamoja na pengo la kupima VVU kwa watoto wachanga au watoto walio katika mazingira hatarishi ya kupata VVU ambapo zaidi ya theluthi mbili ya watoto wanaoishi na VVU bado hawajatambuliwa.

Tasnia ya Uchimbaji na Mazingira

xl. Kukosekana kwa mfumo wa kisheria na kiudhibiti kwa ajili ya kulinda haki za binadamu katika sekta za uchimbaji kunasabaisha kuongezeka kwa ukiukwaji wa haki za binadamu hasa utumikishwaji wa watoto na uporwaji wa maliasili za bara la Afrika na makampuni ya kimataifa;

xli. Afrika inaendelea kukabiliwa na pengo kubwa la ufadhili wa maendeleo likichochewa na masuala kama ya mtiririko wa fedha haramu, matatizo ya madeni na ugumu katika kupata ufadhili wa masuala ya mabadiliko ya tabianchi;

xlii. Ukosefu wa rasilimali kwa muda mrefu umezinyima nchi za Afrika manufaa yote muhimu ya kuchimba rasilimali zake.

Amani na Usalama

xliii. Migogoro ya kutumia silaha za kijeshi ikijumuisha inayohusiana na ugaidi inadhoofisha nchi kama vile Sudani, Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo, Mali, Msumbiji, Burkina Faso na maeneo yanayojulikana kama eneo la mipaka ya nchi tatu;

xliv. Suala la mabadiliko ya serikali yasiyofuata katiba na misukosuko ya kijamii na kisiasa katika nchi kadhaa za Afrika ni chanzo kikubwa cha matatizo kutokana na athari zake kubwa katika kusimamia na kulinda haki za binadamu.

Hali ya Haki za Binadamu katika mazingira ya janga la UVIKO-19

xxxvii. Kuendelea kuwepo na kudumishwa kwa hatua za kiudhibiti na kuzuia UVIKO-19 kwa baadhi ya nchi, hatua ambazo zimepitwa na wakati na hazihitajiki na zinazosababisha vikwazo visivyo na sababu za msingi kwa haki za binadamu

MAPENDEKEZO

56. Kutokana na yanayoendelea Tume inapendekeza yafuatayo:

a) Kwa Nchi Wanachama :

i. Tume inatoa wito kwa Nchi zote Wanachama ambazo hazijasaini, kuridhia, kutekeleza na kutumia hati mbalimbali za Haki za Binadamu za Umoja wa Afrika hususani Mkataba wa Afrika wa Haki za Binadamu, Mkataba wa Maputo, Mkataba wa Kampala na Mkataba wa Mvuvumko wa Utamaduni wa Afrika, Protokali ya Mkataba wa Afrika wa Tume ya Haki za Binadamu kuhusu Haki za Wazee Afrika, Protokali ya Mkataba wa Haki za Binadamu kuhusu Haki za Watu Wenye Ulemavu Afrika; Mkataba wa Afrika wa Demokrasia, Uchaguzi na Utawala; Protokali ya mkataba ulioanzisha Jumuia ya Uchumi ya Afrika ya uhuru wa watu kusafiri, haki ya kuwa na makazi na kuanzisha makazi; Protokali ya nyongeza ya Mkataba wa Afrika ya Haki za Raia za Ulinzi wa Kijamii na Usalama wa Kijamii; Mkataba wa Vijana wa Afrika na Mkataba wa Umoja wa Afrika unaosimamia Vipengele Maalumu vya Matatizo ya Wakimbizi Afrika;

ii. Nchi ambazo hazijafanya hivyo zikubali Protokali ya Mkataba wa Afrika wa Haki za Binadamu wa Uanzishwaji wa Mahakama ya Afrika ya Haki za Binadamu na kutoa tamko chini ya Ibara ya 34(6) ya Protokali, inayoruhusu watu binafsi na Asasi Zisizo za Serikali kutumia mahakama; Kuharakisha hatua za kuridhia, kujumuisha na kutekeleza hati zinazohusika za kikanda na kimataifa husuani Mkataba wa Umoja wa Mataifa wa kulinda watu wote dhidi ya kutekwa nyara na Mwongozo wa Kulinda watu wote dhidi ya Utekaji Nyara Afrika;

iii. Kutekeleza hatua zinazotumika kulinda watu dhidi ya mauaji holela ikijumuisha hatua za kudhibiti, kuchunguza na kukuza uelewa wa haki zinazohusika;

iv. Linatoa wito kwa Nchi Wanachama ambazo hazijaridhia Protokali ya Pili ya Hiari ya Mktaba wa Kimataifa wa Haki za Kiraia na Kisiasa, unaolenga kukomesha hukumu ya kifo, kuongeza kasi ya mchakato wa uridhiwaji na kuoanisha sheria zao za nchi ipasavyo;

v. Nchi ambazo hazijafanya hivyo zinapaswa kuridhia OPCAT na kuanzisha mifumo ya kiudhibiti ya taifa ili kusimamia maeneo ya vizuizini;
vi. Nchi Wanachama kuondoa vikwazo kwa Mkataba wa Afrika wa Haki za Binadamu na Protokali ya Maputo kwa Nchi Wanachama ambazo zina vikwazo, ili kuwezesha wananchi wao kufurahia haki zinazotolewa katika hati hizi mbili za haki za binadamu;
vii. Kuwasilisha Ripoti za Vipindi mbalimbali kwa mujibu wa Ibara ya 62 ya Mkataba wa Afrika, Ibara ya 26 ya Mkataba wa Maputo na Ibara ya 14(4) ya Mkataba wa Kampala kwa kuzingatia Mwongozo wa Kuwasilisha Ripoti;
viii. Kupitisha malengo ya usimamizi yaliyotolewa na Tume kwa mujibu wa Ibara ya 45 ya Mkataba wa Afrika;
ix. Kuwasiliana na Tume kwa kujibu maswali yao mara moja kupitia Waangalizi wakuu katika taasisi wenye utaalamu katika kufanya kazi na Tume;
x. Kutekeleza mapendekezo na mazimio ya Tume hususani ya ripoti za malengo ya usimamizi na ulinzi wa haki za binadamu; mahitimisho ya mijadala, rufaa za haraka, maazimio na mawasilisho; na kuitaarifu Tume kuhusu hatua zilizochukuliwa katika kutekeleza mapendekezo na maamuzi ya Tume;
xi. Kufanya marekebisho ya kina ya katiba yanayohitajika ili kuepuka mabadiliko ya serikali yasiyo ya kikatiba na kusimamia na kulinda haki za binadamu ili kurejesha uzingatiwaji wa katiba;
xii. Kushirikiana na wadau kuimarisha mifumo ya tahadhari za mapema kwa ajili ya migogoro na kuhimiza nchi kuhakikisha kwamba mfumo wa demokrasia unaendelea kuwa sababu muhimu katika kushughulikia suala hili kupitia ushughulikiwaji;
xiii. Msumbiji inapaswa kuchukua hatua stahiki katika kuzuia ukatili na ukiukwaji wa haki za binadamu unaofanywa na polisi;
xiv. Guinea-Bissau inapaswa kuongeza juhudi zake za kulinda makundi ya watu walio katika mazingira hatarishi kama vile wazee;
xv. Kumaliza bila masharti migogoro ya kijeshi ambayo inadhoofisha nchi kama vile Sudani, Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo, Mali, Burkina Faso na eneo la mipaka ya nchi tatu la Sahel;
xvi. Serikali ya Msumbiji na Sudani zinapaswa kukumbuka wajibu wao kwa mujibu wa Mkataba wa Maputo na Sheria za kibinadamu za kimataifa na kuhakikisha kwamba haki za wanawake zinalindwa wakati wa migogoro; na
xvii. Serikali ya Msumbiji na Sudani zinapaswa kufanya uchumguzi kikamilifu wa kesi zilizoripotiwa na kuwafikisha wahalifu wa makosa hayo katika vyombo vya sheria kama njia ya kudhibiti wahalifu wengine.
xviii. Jamhuri ya Tunisia inapaswa kuchukua hatua kali dhidi ya aina zote za ubaguzi wa rangi na ukatili unaofanywa kwa Waafrika weusi.
xix. Jamhuri ya Tunisia inapaswa kutoa huduma muhimu za kibinadamu na za afya kwa watu wenye uhitaji huku zikiwahakikishia upatikanaji wa chakula na maji kwa wahamiaji waliofukuzwa hasa wanawake na watoto walio katika mazingira hatarishi; na

xx. Jamhuri ya Tunisia inapaswa kuchunguza na kuwafikisha katika vyombo vya sheria wale wote wanaofanya vitendo vya uhalifu ikijumuisha unyanyasaji wa kingono unaofanywa kwa wahamiaji, wakimbizi na watafuta hifadhi ambao ni Waafrika weusi.

xxi. Kuhakikisha kwamba sheria hazizuii kupata taarifa kwa sababu za usalama wa taifa au sababu zozote zisizo za msingi na kwamba wanazingatia kanuni zilizowekwa na Ibara ya 9 ya Mkataba wa Afrika na kuongozwa na Sheria ya Mfano ya Kupata Taarifa Afrika;

xxii. Kuchukua hatua kuzuia mashambulio kwa wanahabari na wafanyakazi wa tasnia ya habari wanaofanya kazi ana kwa ana au mtandaoni;

xxiii. Kuzuia ukusanyaji, uhifadhi, uchambuzi na utoaji taarifa za mawasiliano binafsi bila kubagua na kinasibu na kuhakikisha kwamba sheria yoyote inayoidhinisha ufuatiliaji wa mawasiliano inatoa ulinzi wa kutosha kuhusiana na haki ya usiri;

xxiv. Kuhakikisha kwamba ripoti za Nchi zinawasilishwa kwa mujibu wa Ibara ya 62 ya Mkataba wa Afrika ili kutoa taarifa za kutosha kuhusu hatua zilizotumika kutekeleza Ibara ya 9 kwa mujibu wa miongozo iliyowekwa katika Tamko la Kanuni za Uhuru wa Kujieleza na Kupata Taarifa Afrika (2019);

xxv. Kuhakikisha kwamba sheria na kanuni zote zinazohusiana na masuala ya uandishi wa habari, vyombo vya habari na uhuru wa kutoa taarifa zinazingatia miongozo iliyotolewa katika Tamko.

xxvi. Nchi Wanachama zinaombwa kuunga mkono APP kwa kusambaza taarifa hii katika wizara ya afya na kamati za taifa za afya katika ngazi ya taifa wakati tukitafuta rasilimali za kutekeleza awamu ya kwanza ya APP na awamu ya pili ya udijitishaji.

xxvii. Kutetea ulinzi wa haki za binadamu hususani kwa watu muhimu wenye maambukizi ya VVU/UKIMWI. Kufuatilia na kuripoti kuhusu ukiukwaji wa haki za binadamu kuhusiana na VVU/UKIMWI.

xxviii. Kufanya kampeni ya kujengea uelewa na kuelimisha ili kupunguza unyanyapaa na ubaguzi unaohusiana na VVU. Kutoa elimu jumuishi na zana za kujikinga na VVU kama vile kinga ya kuzuia kupata maambukizi ya VVU (PREP) kwa watu walio katika mazingira hatarishi.

xxix. Kuchukua hatua za kisheria na hatua nyingine kwa ajili ya kutekeleza haki za kiuchumi, kijamii na kiutamaduni kwa mujibu wa Mkataba wa Afrika, Kanuni na Mwongozo wa Haki za Kiuchumi, Kijamii na Kiutamaduni, Mwongozo wa Haki ya Kupata Maji Afrika na viwango vingine vya kimatifa vya haki za binadamu ikijumuisha kipindi cha migogoro mbalimbali;

xxx. Kurekebisha mifumo yote na kuhakikisha upatikanaji wa huduma ya afya, ikijumuisha kuwa na ufanisi, vituo vya huduma za afya vya kutosha na huduma zinatolewa kwa watu wote;

xxxi. Kuchukua hatua na kuwezesha upatikanaji wa maji safi, usafi wa mazingira na mahitaji mengine muhimu kwa afya ili kulinda afya na maisha ya umma;

xxxii. Kuweka sera ya makazi ya umma kwa watu wanaoishi katika mazingira hatarishi na wale walioathiriwa na majanga ya asili;

xxxiii. Kuchukua hatua za kuboresha mazingira yote ya masuala ya kibinadamu Afrika;

xxxiv. Kuongeza uwezeshaji na jitihada za kuhakikisha upatikanaji wa huduma muhimu na kusaidia watu walio katika mazingira hatarishi na wale waliosahaulika hasa kupitia programu za ulinzi wa jamii.

xxxv. Serikali na wadau wanapaswa kuweka kipaumbele na kutekeleza sera na programu ambazo zinashughulikia athari hasi za mabadiliko ya tabianchi, ukataji miti hovyo, na changamoto nyingine za mazingira zinazoathiri haki za kiuchumi, kijamii na kiutamaduni.

xxxvi. Kuhakikisha kwamba sheria, sera na taratibu za utawala zinazingatia taratibu za viwango vya kimataifa na Mwongozo wa Uhuru wa Kujumuika na Kujieleza Afrika na zisikiuke uhuru wa kukusanyika na kujumuika;

xxxvii. Kuhakikisha kwamba rasimu ya sheria ya kulinda na uwajibikaji wa watetezi wa haki za binadamu inaendana na vigezo vya kimataifa ili kutengeneza mazingira rafiki ya kisheria kwa ajili ya kazi zao;

xxxviii. Kuepuka kutumia hatua zinazolenga kuzuia uhuru wa raia na shughuli halali za watetezi wa haki za binadamu katika kusimamia na kulinda haki za binadamu;

xxxix. Kuchukua hatua zote zinazofaa za kuhakikisha kwamba watetezi wa haki za binadamu wanatekeleza shughuli zao katika mazingira yasiyo na vitisho vyovyote vya kimwili na maadili na utu wao.

xl. Nchi zinapaswa kuweka mfumo wa kupokea malalamiko ya ukatili na vitendo vingine vya uhalifu.

xli. Nchi zinapaswa kuchunguza haraka na kwa kina tuhuma zote za ukatili na vitendo vingine vya uonevu na kuhakikisha kwamba wahalifu wanawajibishwa na kuchukuliwa hatua stahiki kulingana na ukubwa wa kosa kwa mujibu wa viwango vya kitaifa na kikanda.

xlii. Nchi zinapaswa kuheshimu na kulinda haki za watu au makundi ya watu walio hatarini zaidi kufanyiwa ukatili na vitendo vya uonevu ikijumuisha watu wenye matatizo ya afya ya akili, watu wenye ulemavu wa kisaikolojia, wasio na makazi, wanawake na watoto, maalbino, wahamiaji, wakimbizi, wakimbizi wa ndani na kuhakikisha kwamba wahalifu wanawajibishwa.

xliii. Kupitisha na kutekeleza Kanuni za Mwongozo wa Afrika za Haki za Binadamu kwa Wahamiaji, Wakimbizi na Watafuta Hifadhi wote.

xliv. Kutekeleza Azimio ACHPR/RES. 486 (EXT.OS/ XXXI1I) 2021 linalohusu upoteaji wa wahamiaji na wakimbizi Afrika na athari kwa familia zao na Azimio ACHPR/Res.565 (LXXVI) 2023 kuhusu kuwajumuisha wakimbizi, watafuta hifadhi, wakimbizi wa ndani na wasio na utaifa katika mifumo ya nchi ya kijamii na kiuchumi, huduma na fursa za kiuchumi katika bara la Afrika.

xlv. Kuhakikisha kwamba wakimbizi wanafurahia haki za kiuchumi na kijamii na baadhi ya uhuru kulingana na mfumo wa sheria za nchi;

xlvi. Kuheshimu kanuni za Mkataba wa Geneva na OAU ambazo zinahusu kanuni za kutowarejesha kwa nguvu katika nchi zao;

xlvii. Kuuziomba Nchi Wanachama kupitisha Rasimu ya Protokali ya Mkataba wa Afrika kuhusu Vipengele Maalumu vya Haki ya Utaifa katika Afrika na kutokomeza suala la kutokuwa na utaifa katika Afrika;

xlviii. Kuimarisha msaada unaotolewa kwa nchi zinazopokea idadi kubwa ya watafuta hifadhi na wakimbizi.

xlix. Kukomesha uwekwaji kizuizini wa wahamiaji kwa misingi ya hadhi zao za uhamiaji.

b) Kwa Kamati ya Wawakilishi wa Kudumu

l. Kufanya kazi kwa kushirikiana na kufuatilia utekelezaji wa mfumo wa uratibu na ushirikiano kati ya Tume, Mahakama ya Afrika na Kamati ya Wataalamu wa Afrika ya Haki na Ustawi wa Mtoto, kwa lengo la kusaidia kuimarisha utekelezaji wa majukumu ya Vyombo hivyo na kuimarisha mshikamano wa taasisi wa Umoja wa Afrika, kwa mujibu wa Azimio **EX.CL/Dec. 1154(XL)** na **EX.CL/Dec.1108 (XXXVIII);**

li. Kuanzisha mchakato wa Baraza la Mawaziri la kuanzisha mchakato wa kujadiliana Mkataba wa Umoja wa Afrika wa Kutokomeza Ukatili dhidi ya Wanawake na Wasichana kwa lengo la kupitishwa kwake na vyombo vya kutunga sera za Umoja wa Afrika .

c) Kwa Umoja wa Afrika

lii. Linauomba Umoja wa Afrika kufanya jitihada na kuchukua jukumu la kuongoza katika michakato ya kutatua migogoro yote ya zamani na ya sasa ili kuepuka ukiukwaji mkubwa wa haki za binadamu;

liii. Kuchukua hatua kukamilisha mchakato wa kupitisha rasimu ya Protokali ya Mkataba wa Afrika wa Haki za Binadamu wa vipengele maalumu vya haki za utaifa na kutokomeza suala la kutokuwa na utaifa katika bara la Afrika;

liv. Kuchukua hatua kuupa nguvu mchakato wa kupitisha rasimu ya Protokali ya Mkataba wa Afrika wa Adhabu ya Kifo katika Afrika;

lv. Kutekeleza Msimamo wa Pamoja wa Afrika kuhusu ufanisi wa masuala ya kibinadamu ulioidhinishwa mwezi Januari 2016 katika Mkutano wa Wakuu wa Nchi na Serikali na hususani kuanzishwa kwa Shirika la Haki za Binaadamu Afrika;

lvi. Kushughulikia usimamizi wa uhamiaji duniani na kikanda hususani kwa kutekeleza Mfumo wa Sera ya Uhamiaji Afrika na Mpango wake wa Utekelezaji;

lvii. Kutekeleza mpango mkakati wa mabadiliko ya tabianchi kwa kuzingatia mkabala wa haki za binadamu;

lviii. Kuimarisha msaada kwa nchi katika michakato ya uchaguzi ili kuunganisha mifumo ya kidemokrasia na kuzuia mabadiliko ya uongozi yasiyo ya kikatiba.

Mapendekezo kuhusu Janga la UVIKO-19:

a) Kwa Nchi Wanachama na Kamisheni ya Umoja wa Afrika:

i. Kuondoa hatua zote za udhibiti wa janga la UVIKO-19 ambazo zimepitwa na wakati na zisizohitajika ;
ii. Kuhakikisha kuna ufuatiliaji wa kudumu wa kujiandaa kudhibiti uwezekano wowote wa kuibuka tena kwa janga la UVIKO-19 au janga kama hilo.

III. HALI YA KIUTAWALA NA KIFEDHA YA TUME

a) Kikosikazi

57. Tume imeajiri wafasiri-wakalimani watatu (3), ambapo mmoja amejiuzulu. Mchakato wa kuajiri na kujumuisha nafasi nane (8) za kudumu unaendelea: Katibu Mtendaji, Naibu Katibu, Ofisa Fedha na Utawala, Mkalimani na Mfasiri wa Kifaransa, Ofisa Mkuu wa Sheria, Ofisa wa Sheria, Mkuu wa Uhusiano wa Umma, Ofisa Habari na Katibu wa Lugha. Nafasi nne kati ya nafasi hizi nane zipo katika hatua ya uteuzi na nyingine nne zipo katika hatua ya matangazo na uteuzi wa awali. Wafanyakazi 12 waliosalia wataajiriwa hivi karibuni kwa kuwa fedha zimetengwa.
58. Idadi ya sasa ya wafanyakazi wa kudumu ni ishirini na saba (27) kwa nafasi za kawaida kati ya wafanyakazi arobaini na saba (47) katika muundo wa sasa.

IV. UTEKELEZAJI WA MAAZIMIO YA BARAZA LA MAWAZIRI

a) Kikosikazi cha Pamoja cha PRC na Tume

59. Pia Azimio ***EX.CL/Dec.1045 (XXXIV)*** la Baraza la Mawaziri linaagiza ACHPR “Kuanzisha Kikosikazi cha pamoja cha PRC na ACHPR”, Tume imeripoti kwamba imefanikiwa kuandaa kikaokazi na Kamati ndogo za PRC cha muundo wa kuwasilisha matatizo ya kiuendeshaji ya ACHPR. Shughuli hii inatarajiwa kufanyika huko Dakar, Senegal, kuanzia Desemba 5 hadi 7, 2023.

b) Kujenga Makao Makuu ya Tume

60. Kulingana na Uamuzi: ***Ex.Dec.1045 (XXXIV)*** na ***EX.CL/Dec. 1080 (XXXVI)*** linaloagiza Kamisheni ya Umoja wa Afrika *" kushirikiana na ACHPR na Serikali ya Gambia kuanzisha Mfuko Maalumu wa kutafuta fedha na kuchukua hatua nyingine madhubuti zinazotakiwa, ikijumuisha kuweka jiwe la msingi kwa ajili ya ujenzi wa Makao makuu ya ACHPR*", Tume imeripoti kwamba tarehe 20 Oktoba 2022, hatimiliki ya eneo ambalo Makao Makuu yajayo ya ACHPR yatajengwa iliwasilishwa kwa Kaimu Mwenyekiti wa

Kamisheni ya Umoja wa Afrika, Dkt. Monique Nzanzabaganwa, katika hafla ya uwekaji wa jiwe la msingi iliyofanyika tarehe hiyohiyo. Tume pia imeripoti kwamba wakati wa kipindi cha mkutano kutokana na mikutano mbalimbali na wawakilishi wa Serikali mwenyeji, Sekretarieti ilitengewa jengo linalojitegemea katika eneo la Fajara kutumika kama ofisi ndogo wakati ujenzi wa majengo ya makao makuu ukiendelea. Hata hivyo, kutokana na tathmini iliyofanywa na timu ya Addis Ababa iliyoteuliwa kufanya tathmini hiyo, iliamuliwa kuihamishia Sekretareieti kwenda katika jengo ambalo bado linahitaji ukatabati kabla ya Sektertarieti kuhamia.

c) Kuundwa kwa Bodi ya Uteuzi, Usimamizi na Ajira katika ngazi ya Taasisi (APROB)

61. Kwa mujibu wa Uamuzi ***EX.CL/DEC. 1097(XXXVII)*** wa Oktoba 2020, na Taratibu za Kuajiri za Umoja wa Afrika, Tume imezingatia kwamba Mwenyekiti wa Kamisheni ya Umoja wa Afrika ameidhinisha maombi ya kuanzishwa kwa Bodi ya Uteuzi, Usimamizi na Ajira katika ngazi ya Taasisi *(APROB)* kuanzia Desemba 2021. Bodi hiyo imekuwa ikifanya kazi tangu wakati huo na ilikuwa ni msaada katika ajira ambazo tayari zimetolewa na zinazoendelea kutolewa.

d) Masuala yanayohusiana na Utawala wa Tume

62. Wakati wa kipindi cha kati ya mkutano, kwa mujibu wa Uamuzi wa Baraza la Mawaziri Ex.CL/Dec.1126(XXXIX) ulioleza mahususi masharti yafuatayo "kuhusu masuala maalumu ya Vyombo vya Umoja wa Afrika, *ACHPR ilipaswa kuwasilishwa kwa maandishi kwa Kamati ndogo kuhusu Marekebisho ya Muundo kuhusiana na changamoto zinazoikabili katika muundo wa utawala wa taasisi na mapendekezo ambayo yangesaidia kutatua changamoto hizo. Ripoti ilitakiwa kuwasilishwa ifikapo Mei 2022",* Sekretarieti imewasilisha rasimu ya maandishi kwa Ofisi ya Mshauri wa Sheria na kwa Uongozi wa Tume kwa ajili ya kupata maoni kabla ya kukamilishwa na kuwasilishwa kwa ajili ya kutolewa uamuzi na vyombo vya kisheria.

e) Upitiaji wa Muundo wa Tume

63. Kwa mujibu wa Uamuzi ***EX.CL. Dec.995 (XXX11)*** la Baraza la Mawaziri kuhusu*" upitiaji wa muundo wa Sekretarieti ya ACHPR ili kuoanisha vyema muundo wake na chati ya Tume na majukumu iliyokabidhiwa na kukuza shughuli zake kwa miaka mingi",* Tume imeeleza kwamba muundo wa sasa wa ACHPR kwa mara ya mwisho ulihuishwa na kupitishwa mwaka 2009. Ili kuhakikisha kwamba Tume ina rasilimali watu ya kutosha kuiwezesha kukamilisha majukumu yake, Tume inatumia fursa iliyopo sasa ya marekebisho makubwa ya Tume ya Umoja wa Afrika kupendekeza muundo imara ambao utakidhi mahitaji ya rasilimali watu yanayohitajika sasa na kwa miaka 15 ijayo. Muundo uliopendekezwa umepitiwa na Kurugenzi ya Fedha, Kurugenzi ya Usimamizi wa Rasilimali Watu ya Kamisheni ya Umoja wa Afrika na Ofisi ya Mshauri wa Sheria. Tume inatarajia kuwasilisha muundo mpya unaopendekezwa katika Kikao cha Kamati ndogo

ya PRC. Uidhinishwaji wa muundo unaopendekezwa utaruhusu ACHPR kuwianisha Sekretarieti yake na majukumu ya Tume.

XIV. Changamoto

64. Tume inaendelea kukabiliana na changamoto kadhaa katika utekelezaji wa majukumu yake. Changamoto hizi zinahusiana na watumishi na fedha za kuendesha shughuli za Tume ambazo zinaendelea kuwa nyingi zaidi.

XV. Maombi

65. Wakati ikupokea Uamuzi Baraza la Mawaziri ***EX.CL/DEC.1097(XXXVII)***, Tume inaiomba PRC kutoa fedha za kutosha kwa ACHPR ili kuwezesha kuajiri katika nafasi zake za ajira zilizosalia.

66. Pia, Tume inaomba bajeti ya nyongeza kwa ajili ya kuboresha utekelezaji wa majukumu yake hususani ya uandaaji wa mikutano ya kawaida ya ana kwa ana ambayo ni muhimu katika kazi za Tume katika kuhakikisha kutii na kulinda kikamilifu haki za binadamu katika bara la Afrika..

XVI. TAREHE ZA MKUTANO WA KAWAIDA WA 78 NA 79 WA TUME

67. Mkutano wa Kawaida wa 78 utafanyika kuanzia tarehe 23 Februari hadi tarehe 8 Machi 2024. Tarehe ya Mkutano wa Kawaida wa 79 itatangazwa baadaye.